

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nataša Ropotar

**vloga sistema družinske podpore pri vzpostavljanju ravnotežja med družino in vojaško
organizacijo**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Nataša Ropotar

Mentor: doc. dr. Igor Kotnik

**VLOGA SISTEMA DRUŽINSKE PODPORE PRI VZPOSTAVLJANJU
RAVNOTEŽJA MED DRUŽINO IN VOJAŠKO ORGANIZACIJO**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

*„Človek, poglej okoli sebe, ni vse denar, slava in bogastvo.
Največ, kar imam, je notranji mir in sreča.“*

*Zahvala mojemu Alešu, staršem in bratu za vso podporo
in pomoč pri uresničitvi mojih želja. Hvala mentorju dr. Igorju Kotniku
za vso potrpežljivost. Zahvala tudi Simoni, Lei, Špeli in drugim
prijateljem, ki ste mi stali ob strani, takrat ko je bilo težko.
Vsi vi ste moja družina.*

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a Nataša Ropotar, z vpisno številko 21015436,
rojen/-a 23.02.1981 v kraju Ljubljana, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
VLOGA SISTEMA DRUŽINSKE PODPORE PRI VZPOSTAVLJANJU RAVNOTEŽJA MED
DRUŽINO IN VOJAŠKO ORGANIZACIJO

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja/-ice: _____

Vloga sistema družinske podpore pri vzpostavljanju ravnotežja med družino in vojaško organizacijo

V 21. stoletju družina ni več takšna vredno sta kot v preteklosti. Vse več je problemov, s katerimi se ta vrsta subkulture srečuje. Ena od teh nenavadnih težav je vojaška organizacija in njena nenehna potreba po preprečevanju konfliktov po vsem svetu. Cilj večine posameznikov je imeti primeren življenjski stil, kar pomeni imeti primerno zaposlitev. Prav tako pa je vsak od nas vpet tudi v družinski sistem. Tako so zaposleni ljudje del najmanj dveh sistemov, ki se v njihovem življenju prepletata. V primeru, da je posameznik član vojaške organizacije, se njegova družina zaradi določenih obremenitev, drugačnega delovnika in življenjskega okolja pojmuje kot družina posebne vrste, poznana pod imenom vojaška družina. Prav to je krivo, da se razvil sistem družinske podpore, ki pomaga reševati konflikte in napore družine, katere eden ali več pripadnikov je član vojaške organizacije. Cilji sistema družinske podpore se razlikujejo od države do države, od tipa vojaških organizacij, od stopnje razvoja in od tradicije. Slovenija je sistem družinske podpore šele dobro začela vzpostavljati, saj se ga načrtuje v projektu Celostne skrbi za pripadnika.

Ključne besede:

vojaška družina/družinska podpora/ družinska skrb/ otroci vojaških družin/ CSP

Role of family support system as a maintainer of balance between family and military organization

In 21. century is family in not a virtue like in history. There are more and more problems this subculture is having to deal with. One of those unordinary problems is military organization and it's growing need to maintain peace the world. Almost every ones goal is to have a job which in fulfilling, well paid and undemanding. On the other hand every person has his/her own family or is a part of some sort of family structure. People who work are members of two systems which are very simmilar but on the other so different. Because military membership there is a special subcategory of family called military family. Military brets – children and other family members have special needs and problems they have to deal with. System which helps them to cope with every day needs and problems is called family support. Family supports goals are different and have vast types of needs and differentiate from type of countries, military organization, history and tradition. Slovenia is building a system for military members and their families. This program is evolving as a part of system that takes care of military members well being.

Key words:

military family/family support/family care/military brets/Slovenian military family system

Kazalo

1. Uvod	10
2. Metodološki okvir	12
2.1 Opredelitev problema	12
2.2 Cilji raziskovanja	12
2.3 Hipoteze	13
2.4 Uporabljene metode	13
2.5 Struktura naloge	14
3. Družina	14
3.1 Teoretično pojmovanje družine	14
3.2 Okvir družinskega življenja	15
3.3 Strukturni elementi družine	16
3.4 Družina kot konflikten družbeni sistem	17
3.5 Odnos med družino in delom	18
3.5.1 Vpliv plačanega dela na družinsko življenje	21
3.5.2 Vpliv družinskega življenja na plačano delo	22
3.6 Splošne ugotovitve	23
4. Značilnosti vojaškega življenja, ki vplivajo na družinsko in poklicno sfero	24
4.1 Vojaški poklic	24
4.1.1 Opis vrednot vojaškega poklica	25
4.2 Primerjava vojaškega poklica z drugimi poklici	25
4.3 Primerjava družine z vojaško organizacijo	26
4.4 Splošne ugotovitve	27
5. Vojaška družina	28
5.1 Teoretična izhodišča vojaške družine	28
5.2 Značilnosti članov vojaških družin	29
5.3 Oblike vojaških družin	30
5.4 Vojaški način življenja ter ugodnosti družin	32
5.4.1 Prednosti in slabosti vojaške družine	34
5.5 Vloge pripadnikov vojaške organizacije v družinskem življenju	35
5.5.1 Partnerski odnos	35

5.5.2 Starševski odnos	36
5.6 Otroci	37
5.6.1 Sodobna percepcija otrok in otroštva	37
5.6.2 Problem otrok, ki izhajajo iz vojaških družin.....	38
5.6.3 Razlike med otroci.....	39
5.6.4 Sistem družinske podpore in otroci	41
5.6.5 Odsotnost očeta pri vzgoji otrok.....	41
5.7 Vojaška družina v Sloveniji.....	42
5.8 Splošne ugotovitve	43
6. Sistem družinske podpore.....	44
6.1 Teoretični okvir družinske podpore.....	44
6.2 Zgodovina družinske podpore	44
6.3 Raziskovanje družinske podpore	46
6.4 Sistem družinske podpore.....	47
6.4.1 Naloge sistema družinske podpore	49
6.5 Sistem družinske podpore in misije.....	51
6.6 Sredstva družinske podpore.....	54
6.6.1 Centri za družinsko podporo	54
6.7 Prihodnost družinske podpore	57
6.8 Priročniki za družinsko podporo	59
6.9 Prehod iz vojaškega življenja v civilno	60
6.10 Sistem družinske podpore v Sloveniji	61
6.10.1 Celostna skrb za pripadnike.....	61
6.10.1.1 Namen programa	61
6.10.1.2 Izhodišča za razvoj sistema celotne skrbi.....	62
6.10.1.3 Področja dela celotne skrbi za pripadnika	62
6.10.1.4 Organiziranost celotne skrbi za pripadnika	66
6.10.1.5 Skrb za pripadnike na misijah	66
6.10.1.6 Aplikacija in izvajanje celotne skrbi za pripadnika Slovenske vojske v vsakdanjem življenju.....	69
6.10.2 Omejitve v sistemu družinske podpore	70
6.10.3 Stanje v slovenski vojski	70

6.10.4 Splošne ugotovitve	71
7. Sklep in verifikacija hipotez	71
8. Literatura	74

Seznam slik

Slika 3.5.1: Diagram umeščnosti razmerja med delom in družino v okolju delovanja posameznika.	19
Slika 3.5.2: Slika odnosov in vplivov na razmerje med delom in družino.....	21
Slika 6.4.1: Prikaz stopenj vojaškega življenja	48
Slika 6.4.1.1: Prikaz mreže družinske podpore	50
Slika 6.5.1: Linija komunikacije med tremi vejami družinske podpore.....	52
Slika 6.6.1.1: Odnosi med osebjem v centrih in njihove odgovornosti.....	55
Slika 6.6.1.2: Državna organizacija centra glede na programsko organiziranje	56
Slika 6.6.1.3: Slika organizacije centra za družinsko podporo na državni ravni glede na razvrstitev osebja v centru	57
Slika 6.10.1.3.1: Področja dela celostne skrbi za pripadnike	63
Slika 6.10.1.3.2: Prikaz vpliva celostne skrbi pripadnikov SV na ključne prvine vojske..	65
Slika 6.10.1.5.1: Odnosi med dejavniki motivacije in pripravljenostjo vojakov za mirovne misije	68

Seznam tabel

Tabela 5.4.1: Prikaz ugodnosti za vojaške družine v Slovenijo in ZDA.....	27
---	----

1. Uvod

Družina je bila že od nekdaj pomembna celica družbe. Za obstoj vsakega posameznika pa ni pomembna samo družina, ampak tudi okolje, v katerem živi in se giblje. Posameznik težko živi v sodobni družbi brez finančnih sredstev, le-ta so pogoj za to, da se najprej usposablja in potem vstopi v delovni proces. Za opravljene naloge in svoje znanje dobiva v delovnem procesu denarno nadomestilo. Tako v delovnem obdobju usklajuje službene potrebe z družinskimi potrebami, potrebami po druženju, prijateljevanju, razvedrilu...

Vojaška organizacija je samo ena izmed možnosti, v katero lahko posameznik vstopi pri iskanju in gradnji kariere. Kot specifična institucija, vojaška organizacija, zahteva od svojih pripadnikov več kot navadno podjetje. Namen diplomske naloge je ugotoviti umeščenost same institucije (vojaške organizacije) v posameznikovo življenje in okolje bivanja. Posameznik, ki je član vojaške organizacije, pozna dve družbeni instituciji, družino in vojaško organizacijo, ki imata poleg razlik tudi skupne točke, ne samo posameznika, ki je del sistema, ampak tudi sistemsko orodje, ki skrbi za povezanost med obema institucijama. Takšno orodje je tudi družinska podpora ali s tujko family support. Ta omogoča, da posameznik dobro deluje v okviru vojaške organizacije in da deluje njegova družina v okviru danih možnosti glede na specifične razmere, ki jih pogojuje tudi vojaška organizacija.

Zaradi netolerantnosti zahtev službe, družine, okolja, ki se dogaja vsak dan, se velikokrat pojavijo težave med partnerjema, težave med starši in otroci, problemi otrok s samimi vrstniki ter navsezadnje tudi problemi z zunanjim okoljem. Na takšne probleme ima posameznik le malo vpliva. Vseeno pa se nekateri problemi lahko preprečijo, vse je odvisno tudi od pomoči, ki jo dobiva s strani okolja, v katerem živi.

Izhajanje iz družbe s specifičnim okoljem in razmišljanjem predstavlja omejitve za diplomsko nalogo. Zaradi lažjega razumevanja in boljše aplikacije problemov in rešitve letih je potrebno razviti nekoliko širši okvir, ki bo presejal meje znanega, predvsem tistega, kar poznamo znotraj Republike Slovenije. V drugih družbah se z istimi problemi soočajo na drugačne načine, glede na svoje okolje, razmišljanje, izkušnje in tradicijo.

Podpora še ne pomeni nujno, da bodo družine in obrambno-varnostni sistem delovali tako kot je potrebno. Včasih je bolj pomembno, da se nudi najprej pomoč

družinam in šele na to podpora. Ker sta to dva ločena področja, ki pa se dopolnjujeta in prepletata je včasih težko določiti ali gre za pomoč¹ ali za podporo². Pomoč ako temelji bolj na reševanju trenutnih materialnih in življenjskih problemov, medtem ko podpora vsebuje čustvene in psihološke prvine, ki pomagajo posamezniku, da se sooča z nastalo situacijo in problemi.

Velike vojske s kampusnim sistemom vojašnic imajo razviti dve področji dela, in sicer skrb za družino in družinsko podporo. Njihov sistem ni primerljiv in neposredno uporaben za Slovensko vojsko že zaradi nameščanja pripadnikov z družinami v vojašnicah. Družinam so tako zagotovljeni stanovanje, dostop do športnih objektov in strokovne vadbe, zdravstvena in zobozdravstvena oskrba, verska oskrba, otroško varstvo, osnovne šole, različne oblike strokovnega in vojaškega izobraževanja, organizirano popotništvo, letovanja in podobno. Poleg teh dejavnosti odgovorni v enotah redno skrbijo za negovanje zgodovinskega spomina, domoljubno vzgojo in motiviranje zaposlenih. Častnike in podčastnike usposabljuje na vseh ravneh vojaško strokovnega usposabljanja (Vešnar 2003: 83, 84).

Vojske, ki nimajo samozadostnih kampusov, tako je npr. v Sloveniji, in njihovi pripadniki po navadi živijo zunaj vojašnic, so razvile podporne dejavnosti s področja športa, izobraževanja, pomoč pri iskanju stanovanja, različne oblike podpore družinam, organizacijo subvencionirane prodaje potrošniškega blaga, prostočasne dejavnosti in podobno (Vešnar 2003: 84).

Vključitev slovenskega obrambno-varnostnega sistema v mednarodno vojaško organizacijo zahteva razvoj skrbi za pripadnike vojaške organizacije. Naloge vojakov in njihove obremenitve bodo postopno podobne, če že ne enake nalogam in obremenitvam vojakov tujih vojsk, kar naj bi pripeljalo do vzpostavitve sistema, ki bo skrbel za pripadnike in njihove družine. Ta sistem bo podoben sistemom drugih držav, vendar pa bo vseeno specifičen in prilagojen potrebam slovenskega obrambno-varnostnega sistema.

Ni vedno rečeno, da se ne da stvari prilagoditi domačim potrebam. Stvari iz velikih sistemov se lahko prilagodijo manjšim sistemom, torej tudi slovenskim razmeram. Iz člankov in izpovedi pripadnikov si lahko vsaj približno ustvarimo sliko, kakšno je

¹ Sama beseda pomoč ima nasledjo razlago v slovarju: nekaj kar kdo naredi namesto drugega, kar se da komu, da pride iz neugodnega položaja (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2002).

² Sama beseda podpora ima naslednjo razlago v slovarju : nekaj kar omogoča, podpira določeno dejanje, aktivnost ali kar komu kaj olajšuje, mu pomaga (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2002).

življenje, če ima partner službo v vojaški organizaciji in kakšne omejitve predstavlja družini to, da sta oba starša zaposlena na tem področju. Lažje je razumeti delovanje same družine in s tem preprečiti konfliktna situacije, ko se le-te pojavijo.

2. Metodološki okvir

2.1 Opredelitev problema

Družina je temeljna celica družbe (Musek 1999: 6). Tako je tudi vir novega življenja in primarni nosilec okolja za razvoj in funkcioniranje celotne družbe. Vojaška organizacija je na drugi strani specifičen družbeni sistem, katerega bistvo je zaščititi osnovno oziroma primarno človekovo dobrino, to je varnost. Življenje v takem sistemu je praviloma naporno in predvsem nepredvidljivo. V številnih primerih se zgodi, da se postavlja služba pred družino in tudi obratno. Narava vojaškega poklica tako močno vpliva na odnose in življenje v družini in vojaški organizaciji. Vojaške družine se soočajo s specifičnimi situacijami in težavami, pri katerih nemalokrat potrebujejo strokovno pomoč. Tako se lahko zgodi, da postaneta vojaška družina in sistem družinske podpore dva pojavi, ki se jima ne posveča dovolj pozornosti, kar bi lahko v prihodnosti postalo področje potrebnih preučevanj in dodatnih raziskav.

2.2 Cilji raziskovanja

Namen diplomske naloge je:

- identificirati razmerje med delom in družinskimi obveznostmi, kako sta pojma med seboj povezana;
- razmejiti razlikovanje med družino in posebno obliko družine, to je vojaško družino;
- ugotoviti, kakšni odnosi vladajo v vojaški družini zaradi tega, ker je eden od staršev ali oba pripadnik vojaške organizacije;
- opredeliti bistvo družinske podpore ali s tujko family support- a in kakšne dejavnosti vključuje;
- prikazati, kako te dejavnosti vplivajo na življenje vojaške družine in vojaške organizacije;

- opisati delovanje sistema družinske podpore v okviru vojaške organizacije, države in izven meja na misijah;
- opisati, kako se z modernimi izzivi in novimi programi družinske podpore soočajo države s poklicnimi oboroženimi silami;
- raziskati pogoje za odraščanje otrok, s kakšnimi problemi se srečujejo vojaški otroci in kako takšno življenje vpliva na rast in razvoj otrok;
- navesti, kako je družinska podpora oblikovana v sistemu celostne skrbi za pripadnika v Slovenski vojski.

2.3 Hipoteze

Splošna hipoteza

Sistem družinske podpore ima pomembno vlogo pri uravnoteženju odnosov med družino in vojaško organizacijo.

Izvedene hipoteze

- 1) Vojaški poklic vpliva na način življenja vojaških družin, ki se razlikuje od drugih družin, katerih starši imajo drugačno zaposlitev.
- 2) Vsakodnevno se otroci vojaških družin srečujejo z drugačnimi problemi, kot njihovi vrstniki.
- 3) Z oblikovanjem poklicnih oboroženih sil v Sloveniji bi bila za razbremenitev pripadnika potrebna organizacija programa družinske podpore.
- 4) Sistem družinske podpore omogoča lažje vzpostavljanje stika tako med družino doma in pripadnikom oboroženih sil v tujini kot tudi po njegovi vrnitvi domov.
- 5) Celostna skrb za pripadnike je razvita glede na potrebe Slovenske vojske in potrebe pripadnikov Slovenske vojske.

2.4 Uporabljene metode

Pri izdelavi diplomske naloge so bile uporabljene naslednje metode:

- metoda sistematičnega zbiranja virov za pripravo teoretičnega ogrodja naloge,
- proučevanje dostopne literature,
- deskriptivni zapis citatov,
- z analize vsebine zbrani potrebni viri relevantnih podatkov,

- z interpretativno metodo zbrani podatki so v kontekstu primerno obrazloženi,
- dodana so individualna izkustva v zvezi z družinskim življenjem pripadnikov Slovenske vojske.

2.5 Struktura naloge

Diplomsko delo sestavljajo: kazalo, uvod, vsebinska poglavja, zaključek ter seznam literature.

V uvodu so na kratko predstavljene teme, ki so obravnavane v diplomski nalogi. Osvetljen je širši kontekst, v katerega je umeščena tema. V metodološko-hipotetičnem delu so opredeljeni predmet proučevanja, cilji, ki jih želi naloga doseči, predstavljene so hipoteze in opisana metoda proučevanja ter navedena struktura diplomske naloge.

V naslednjem poglavju je opredeljena družine kot bistvena celica za delovanje posameznika, iz tega poglavja je izpeljano poglavje o vojaški družini. V njem so razložene prednosti in slabosti vojaške družine in glavne značilnosti delovanja. Sledi poglavje o razmerju med poklicno in družinsko sfero, v katerem se poudarja tudi vpetost vojaške organizacije in družine v posameznikov družbeni sistem. Nadaljuje se s proučevanjem problemov vojaških otrok, ki mu sledi poglavje o sistemu družinske podpore. To poglavje se začne z preteklostjo tega sistema in konča s prihodnostjo sistema družinske podpore. Sledi še poglavje o sistemu družinske podpore v Sloveniji. Zaključek in verifikacija hipotez ter seznam literature se nahajajo na koncu pred prilogami.

3. Družina

3.1 Teoretično pojmovanje družine

Družina je skupek ljudi, ki je na zakonit način povezana v sistem ženitnih in sorodstvenih vezi in na urejen način opravlja določeno (skupno) delo. Je institucija, ki temelji na zakonsko določenih obveznostih in pravicah članov. Tradicionalne družinske vrednote se razlikujejo po verskih, kulturnih in političnih modelih, imajo pa marsikaj skupnega (Lešnik v Rener 1995: 11).

Murdock pa pravi: "Družina je družbena skupina, za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija. Vključuje odrasle osebe obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta družbeno priznano seksualno razmerje in enega ali več

otrok - lastnih ali posvojenih, ki živijo skupaj" (Murdock v Haralambos in Holborn 1999: 325).

Družina je tudi prostor, kjer so ljudje obvezani, da posamezniku pomagajo, čeprav se ne strinjajo z njegovimi dejanji. Delovanje družine vključuje izobraževanje, čustveno podporo, rekreacijo in ekonomsko podporo. Družine socializirajo svoje člane, da prevzamejo svojo družbeno vlogo in pravila družbe (internetni vir po zaporedno številko 32).

Glede na toliko različnih definicij sem izbrala zgoraj navedene opredelitve, ki na najbolj enostaven način zajemajo širšo perspektivno gledanja na dogajanje v osnovni celici človekovega življenja.

3.2 Okvir družinskega življenja

Družina je neizbežen del človekove družbe. V posameznih kulturah imajo zelo različne nazore o tem, kdo sestavlja družino. V večini zahodnih družb je utemeljeno pravilo monogamstva, poznamo pa tudi nekaj držav, v katerih je povsem sprejemljivo, da ima mož več žena in obratno. Podobno različno je bilo pojmovanje družine tudi v posameznih zgodovinskih obdobjih. Poznamo zelo različne družine, na primer neporočene pare, starše samohranilce, znova združene družine prej ločenih staršev, pare brez otrok, komune in homoseksualne pare obeh spolov z otroki.

Po Petzoldu naj bi poznali kar 196 različic družin³. Ena od najpomembnejših vrst družine je zdrava družina. Ta pojem je skupen vsem družinam, če uresničujejo biološke potenciale odnosa roditelj - otrok in mož - žena; zagotoviti mora zaščito pred nevarnostmi in materialni obstoj družine; pripadati mora skupnosti in biti vanjo integrirana; navznoter mora biti enotna, sposobna, da se sama stabilizira in raste, ohraniti mora sposobnost, da se prilagaja spremembam. Zdrava družina ima cilje in realistične, primerne, uresničljive vrednote, zagotavlja vzdušje, v katerem se bo psihološka identiteta njenih članov uskladila z identiteto družinske skupine, tako da bo omogočila individualizacijo. Družinske vloge morajo biti v skladu s spolom, dobro definirane in morajo omogočiti zadovoljevanje

³Beseda družina se nanaša na vsakršno skupino ljudi, ki si prizadevajo, da bi drug do drugega gojili čustveno in fizično skrbno razmerje. V tem smislu lahko štejemo v družino tudi člane razširjenje družine, tesne prijatelje in sodelavce (Slokan in Barle 1999: 193).

temeljnih potreb njenih članov. Družina mora biti sposobna, da najde rešitev, ki pomeni zadovoljevanje potreb in rast njenih članov. Sprejemanje identitete posameznika in družine omogoča ustvarjanje možnosti za individualno avtonomijo in ustvarjalnost (Lešnik v Renner 1995:13).

Nekatera dejstva, ki opredeljujejo družino:

- nič in nihče nam ne more zbuditi tako močnih in včasih tako razdiralnih čustev kot družina;
- kot vsaka druga organizacija ima tudi družina svoje posebne značilnosti in pravila;
- njeno krhko ravnovesje lahko porušijo številni dejavniki, kot so bolezen, brezposelnost, rojstvo novega otroka ali smrt katerega izmed družinskih članov;
- v kriznih razmerah poskušajo družine odkriti način za vnovično vzpostavitev ravnovesja;
- organiziranost družine se nenehno spreminja, s tem da se prilagaja zunanjim in notranjim pritiskom;
- če družini grozi večja nevarnost od zunaj, je navadno enotna v svojem nastopu (Asen 1998: 10).

Družina se nenehno razvija že zaradi tega, ker se ljudje starajo in otroci odraščajo ter ustvarjajo nove družine. Tako se družina spreminja z vidika:

- strukture družine;
- vloge članov družine znotraj družine kot tudi glede na druge institucije;
- glede na različna življenjska obdobja (Čačinovič Vogrinčič 1995: 120).

3.3 Strukturni elementi družine

Vloge v družini so medsebojno komplementarne in za vsakega člana posebej določene z odnosi, ki jih imajo med seboj. Različni dejavniki, kot so starost, spol, telesna konstitucija, intelektualni kapital... določajo vlogo posameznika in pomembno vplivajo na njegovo samopodobo. Družinska sposobnost se razvija in prihaja skozi posamezne faze, s tem se spreminja struktura družine, od katere je odvisno vedenje posameznika v vlogi.

Posameznik lahko svojo vlogo⁴ igra zgolj kot potezo za ohranitev skupnosti, v primeru zdrave družine pa vloga služi izražanju dejanskih čustev in potreb ter soustvarja značaj družinske skupnosti (Čačinovič Vogrinčič 1998: 158–159).

Tako kot so meje med podsistemi, pa tudi družinski sistem meji navzven s preostalim socio-kulturnim prostorom in pomeni medij med posameznikom in družbo. Iz zunanosti srka prevladujoče predstave o svetu. Indikatorji večje ali manjše odprtosti so različni življenjski stili družin, družinski miti, tabuji, skrivnosti in obredi. Kajti če ima družinski sistem preveč nepropustne meje, ga njegova lastna zgodovina ovira pri napredku in preseganju iracionalnih ovir, če pa so meje pretirano odprte, bistvo družine lahko kaj hitro izgine. Družinski člani ne najdejo več opore v stiski, saj je sistem zelo aktiven in vsestranski ter površno spremlja notranje dogajanje in družinska skupnost ne predstavlja več zasebne sfere, kjer posameznik najde lasten mir ter stabilnost (Lokar 1995: 7).

3.4 Družina kot konflikten družbeni sistem

Družina je že po definiciji konfliktna skupina, ki je primorana reševati nasprotja med različnimi identitetami, spoli, generacijami, interesi itd., in iz vseh kontradikcij oblikovani sistem, ki funkcionira. Izoblikovati je potrebno sposobnost soočanja in odgovornosti. Ena od osnovnih nalog družine je, da nove člane pripravi na zaznavanje konflikta, na prepoznavanje in na soočanje s konfliktom, da zagotavlja temelje za oblikovanje avtonomije in zблиževanja. Vsak član družinske skupnosti ima nalogo izoblikovati zadovoljive meje oz. ravnotežje med zasebnostjo in pripadnostjo drugim. To pomeni, da potrebuje pozitivno sliko o sebi ter hkrati potrebuje zavedanje o soobstoju preostalih članov družine - prisotnosti vezi, ki jih povezujejo.

Posameznik mora v družini najti prostor za sebe, za izražanje lastnih potreb, občutenj ali hotenj, vse to pa naj bi znal podeliti z drugimi. Internalizirati je potrebno idejo zavezništva in ohranitev generacijskih razlik. Osebni govor, raznolikost in kreativnost so temelji zdrave družine (Čačinovič Vogrinčič 1995: 123–127).

⁴ Vloga določenega člana, ki je takšen zato, da v danih razmerah kar najbolje preživi, dokler je v nekem družinskem sistemu. Kot primer: strog oče, popustljiva mati, iznajdljivi sin... (Čačinovič Vogrinčič 1998: 158-159)

V konfliktni družbi je namreč družina edina, ki ustvarja rezerve za zorenje človekove osebnosti, posebno še, če je to faza razvijanja in zorenja, je družina edina, ki ponuja ali proizvaja smisel življenja v vsakdanjem življenju (Bazjek v Ramovš 1995: 90).

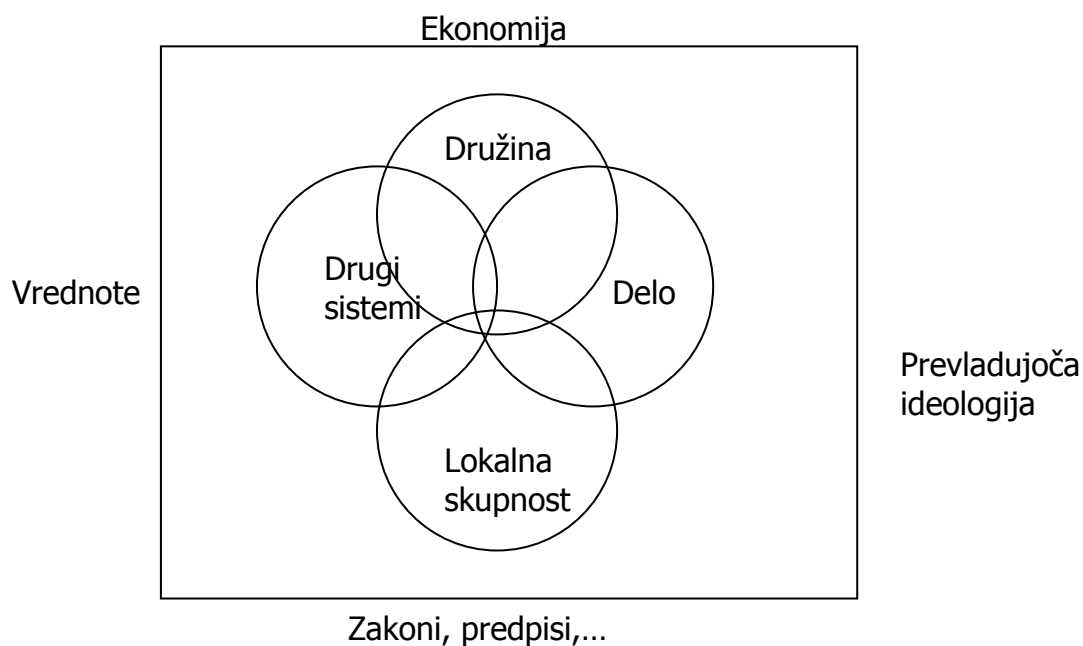
Zaradi prepletenosti družinskega in individualnega življenja je trajen problem za družino in posameznico/posameznika integracija različnih življenjskih potekov družinskih članov. Za odrasle se zastavlja še poseben problem v integraciji družinskega in poklicnega življenja (Čaćinovič Vogrinčič 1995: 127).

3.5 Odnos med družino in delom

Družbeni sistemi se med seboj prepletajo. Na ravni družbenih sistemov imamo delo, družino, lokalno skupnost ter še nekatera druga področja družbenega življenja, ki se med seboj omejujejo. Tako shemo ima sleherni posameznik, le da je lahko število množic, ki vplivajo na njegovo delovanje, različno. Posamezna področja imajo različne pomene in funkcije za posameznika. Nekateri lahko jasno ločijo posamezna področja življenja in si zastavijo jasne prioritete. Na prvem mestu je na primer družina, na drugem delo in tako naprej. Drugi imajo deljene prioritete, kar pomeni, da sta jim družina in delo enako pomembni, vendar so razlogi za prioriteto vsakega področja različni (Lokar 1995: 6–7).

Z vidika posameznika oz. posameznice je zelo pomemben tudi odnos, ki ga ima do delitve dela, do zaposlenosti. Vpliv plačanega dela na družinsko življenje in obratno je specifičen za vsako družino in tudi družbo (Lokar 1995: 8).

Slika 3.5.1: Diagram umeščnosti razmerja med delom in družino v okolju delovanja posameznika.

Vir: Lokar 1995: 6.

Podatki za ameriško in zahodnoevropsko populacijo kažejo, da od 40 do 78 % zaposlenih staršev vsaj občasno doživlja konflikt med obveznostmi plačanega dela in družinskega življenja (Kinnunen 2003: 1669).

V primeru razmerja med delom in družino je sfera dela tista, ki prevzema dominantno mesto in diktira tudi vlogo družine v tem razmerju. Posameznik deli in usklajuje svoj čas med družinskimi obveznostmi in profesionalnimi aktivnostmi, družino pa ima za breme, kar implicira, da družinske obveznosti pomenijo oviro v razvijanju svoje kariere in ne obratno. Z vidika družinskega življenja je razmerje med delom in družino prej obratno – pogoji dela ovirajo izvajanje družinskih obveznosti oziroma zahtevajo nenehno prilagajanje pogojem v sferi. Zaposlenost obeh partnerjev ter potrebe po usklajevanju dela ter družinskega življenja so v razvitem svetu privedle najprej do ukrepov za usklajevanje dela in družine, pa tudi do uveljavitve za družine prijazne politike (Švab 2003: 1118-1122).

Z oddaljevanjem družine od vojaške organizacije prihaja do prekinitev stika družine z vojaško institucijo in z njenimi vrednotami. Tako družinske vrednote prihajajo vedno bolj v konflikt z institucionalnimi vojaškimi vrednotami. Vojaška služba sicer postaja služba tako kot vse druge službe. Taka pa je le v času, ko je pripadnik doma oziroma ko ni na misijah ali drugih nalogah v tujini. Globalizacija, nacionalne varnostne in obrambne

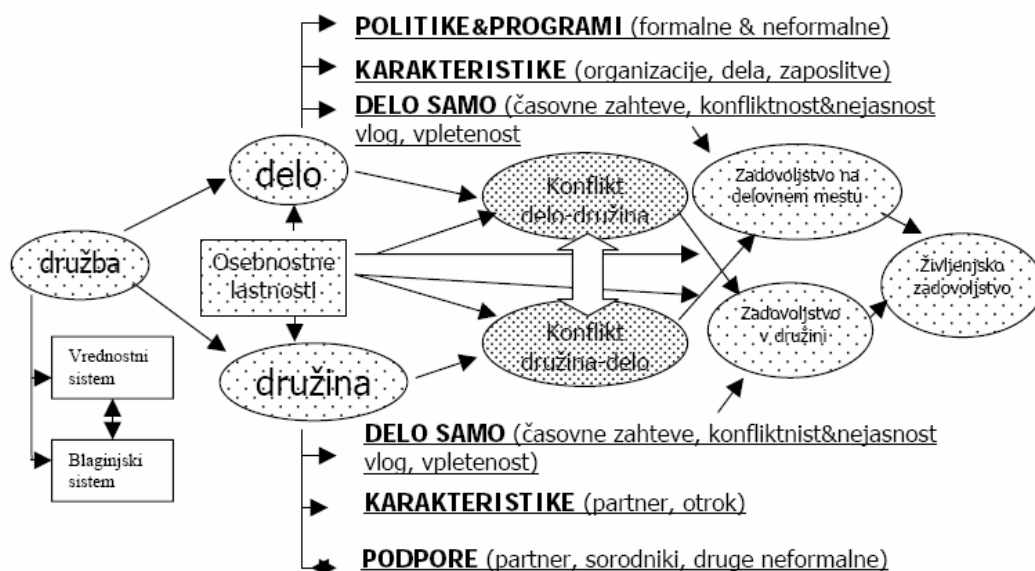
organizacije in s tem internacionalizacija vojske pa povzročajo, da vojska ni služba kot vsaka druga, ampak služba, ki zahteva delo v tujini z nenehno možnostjo smrti (Kotnik 2002: 128).

Tako je vojaška organizacija še toliko bolj specifična institucija, ki večja konflikte med delom in družino zaradi širine in velikosti področja delovanja in različnih področij dela, ki jih zajema. Doživljanje konflikta med omenjenima sferama na splošno povečuje stres posameznikov, ki povzroča različne psihosomatske reakcije, neprimerne vzorce vedenja (zloraba alkohola in drugih škodljivih substanc) in znižanje splošnega življenjskega zadovoljstva (Kinnunen 2003: 2000), medtem ko na ravni organizacij povečuje absentizem in verjetnost odpovedi zaposlitve (Anderson, Coffey, Byerly 2002: 56). To doživljanje lahko razberemo iz številnih raziskav, ki se ukvarjajo z zlorabami v vojaški družinah, od sindroma (ko vojak pride z bojišča in se ne more vključiti v normalno življenje družine in okolice) do alkoholizma in zlorabe drog. Konflikt med plačanim delom in družinskim življenjem se zaradi povečane odsotnosti enega od staršev še poveča prav zaradi mirovnih operacij, šolanj izven domovine, mednarodnih vaj, mednarodnih operacij, bojnih operacij ...

Glede na empirične analize lahko ugotovimo sledeče:

- obstajajo tako negativni kot pozitivni vplivi med plačanim delom in družino v obe smeri;
- pozitivni transferji so osebno zadovoljstvo, spretnosti in pozitivne izkušnje socialnih odnosov, negativni pa pomanjkanje časa in pozornosti in so v večji meri determinirani s situacijskimi dejavniki, kot so sistem dela in organizacijske spremenljivke;
- negativen vpliv družinskega življenja na plačano delo je pogost pri ženskah, medtem ko je pri moških pogostejši negativen vpliv dela na družino, s čimer se poudari teza o asimetrični propustnosti meja (Kinnunen 2003: 1669) med sfero plačanega dela in družinskega življenja glede na spol (Pleck 1997: 52);
- pozitiven vpliv plačanega dela na družino se povečuje z višjo stopnjo izobrazbe in starostjo;
- pri ženskah je transfer spretnosti in veščin iz sfere družine v sfero plačanega dela pomembno večji kot pri moških;
- gre za multidimenzionalno prepletanje obeh sfer (Vladimirov 2004: 55).

Slika 3.5.2: Slika odnosov in vplivov na razmerje med delom in družino

Vir: Vladimirov 2004: 55.

3.5.1 Vpliv plačanega dela na družinsko življenje

Dejavniki sfere plačanega dela, ki vplivajo na družinsko življenje:

- politika in programi v organizaciji;
- karakteristike organizacije, dela, zaposlitve;
- dejavniki, povezani z vlogo – delom samim: konflikt vloge, nejasnost vloge, raven psihološke vpletenosti v vlogo.

V organizaciji obstajajo formalni in neformalni dejavniki usklajevanja plačanega dela in družinskega življenja. Med neformalne dejavnike štejemo:

- časovne zahteve organizacije (določajo jo nadure, ki služijo kot dokazovanje pripadnosti organizaciji);
- posledice izkoriščenja družini prijaznih programov za posameznikovo kariero (zaradi kulture in klime se pojavi bojazen uporabe programov; negativne posledice na delo in kariero);
- podpora vodstva in kolegov – poteka vsakodnevno, posameznikovo plačano delo pa je pogosto nemogoče obravnavati ločeno od sodelavcev in dinamike celotne organizacije (Vladimirov 2004: 57).

Glede na te neformalne dejavnike lahko določimo, da je družini prijazna organizacija tista, ki s kombinacijo državnih in organizacijskih politik in praks lajša in vzpodbuja usklajevanje plačanega dela in družinskega življenja tako pri moških kot pri ženskah. Potrebno pa je formalno oblikovati tudi takšno organizacijsko klimo in kulturo, ki bo pozorna do obveznosti izven plačanega dela zaposlenih, poleg tega pa tudi vzpodbujati odnose med zaposlenimi, ki so spoštljivi do posameznikovih družinskih obveznosti (Thompson 2003: 123).

Vpliv karakteristik organizacije in plačanega dela na usklajevanje le-tega in družinskega življenja je težko enoznačno opisati, saj gre za splet številnih situacijskih dejavnikov. Na obstoj družini prijazne kulture v organizaciji vplivajo lastnosti organizacije in dela, to so sektor, tip produkcije in lastništvo. Družini prijazna organizacija se v večji meri pojavlja v organizacijah storitvenega sektorja, v organizacijah s serijsko produkcijo in v državnih organizacijah.

Zaradi zgoraj povedanega ima tako vojaška organizacija vsaj teoretično prednost pred drugimi vrstami organizacij, saj je državna, poleg tega pa opravlja naloge zagotavljanja varnosti svojim državljanom (storitveni sektor) (Vladimirov 2004: 57).

3.5.2 Vpliv družinskega življenja na plačano delo

Opredelitev vpliva družine na delo je veliko bolj zapletena kot opredelitev vpliva dela na družino, saj je več dejavnikov, ki so odvisni od lastnosti posameznikov.

Dejavniki vpliva družinskega življenja na plačano delo:

- karakteristike: partnerja, otrok;
- mreže podpore: ožja in širša družina, druge neformalne mreže;
- dejavniki povezanosti z vlogo: konfliktnost vloge, raven psihološke vpletenosti v vlogo.

Številni avtorji so ugotovili, da močna socialna podpora partnerjev, ki vključuje čustveno oporo, instrumentalno pomoč, informiranje in konstruktivno kritiko dela, bistveno zmanjšuje stopnjo konflikta med plačanim delom in družinskim življenjem (Carson in Perrewe 1999: 516).

Glede na zapisano je videti veliko manj raziskovalnega dela na tem področju kot na področju, ki ugotavlja vpliv plačanega dela na družinsko življenje.

3.6 Splošne ugotovitve

Razlaga družine je pomembna za določitev širine območja, ki ga moramo poznati, da bi lahko umestili sistem družinske podpore. Primerjava in razlaga samega pojma družine je pomembna za izpeljavo vojaške družine, ki je opredeljena kot posebna subkultura družinskih sistemov. Družina je specifična celica zaradi svoje zgradbe, zaradi toliko različnih oblik, ki jo delajo specifično: od tega, da je lahko tesno povezana znotraj z otroki, do tega, da je tesno povezana s starimi starši in mrežo prijateljev. Kot vsaka druga družbena institucija ima tudi družina svoje delovanje, svoje navade, postopke, ki so specifični samo zanjo. S kratkim orisom družine, kakršna je in kakršno poznamo, lahko izluščimo tudi njene šibkosti⁵. Družina je konfliktna skupina, ki deluje, če si sodelujoči vzamejo čas za razvijanje potencialov, več kot je članov, bolj raznoliko je področje delovanja in večje je usklajevanja z delovnim okoljem, družbenim okoljem in znotraj same družine. Ob večji povezanosti znotraj družine je vsako oddaljevanje od vsakdana družine težje premostljivo. Prav takrat, ko je eden od članov družine na delovnih nalogah v tujini oz. na misiji, potrebujejo pomoč preostali člani za lažje prenašanje takšne situacije. Zaradi specifičnega okolja dela v vojaški organizaciji je potrebno približati vojaški poklic družini in obratno. Temu služijo razna srečanja, izleti, druženja ... Prav zaradi tega poznamo poseben podtip družine, t. i. vojaško družino.

Razlaga razmerja med delom in družinskim življenjem prikazuje širše notranje konflikte, ki jih mora razreševati vsak posameznik zaradi tega, ker opravlja določeno delo. Odločanje za delo v vojaški organizaciji je zavedna odločitev za vse, kar vojaški poklic predstavlja. Če delo v vojaški organizaciji ne bi bilo tako, kot je, tudi ne bi potrebovali družinske podpore. Če ne bi bili pripadniki vojaške organizacije tretirani kot posebna kategorija ljudi, ne bi bilo posebne kategorije vojaških družin. Vse je pogojeno s specifikom dela, ki pa ga narekuje ta vojaška organizacija in okolje.

⁵ Družina je šibka, ko je ogrožen eden ali več njenih ciklov delovanja.

4. Značilnosti vojaškega življenja, ki vplivajo na družinsko in poklicno sfero

4.1 Vojaški poklic

Poklic obsega niz del, pri katerih so poglavitne naloge in dolžnosti zelo podobne. Tradicionalno pojmovanje⁶ je enačilo poklic s strokovnim nazivom po končanem šolanju.

Vojaški poklic obsega dela, katerih poglavitne naloge in dolžnosti so si zelo podobne. Vojaški poklic je skladno z veljavnimi predpisi nadgradnja civilnega in ga lahko opravljamo, če imamo z zakonom predpisano javno strokovno izobrazbo ter predpisano vojaško izobrazbo (Soeters, Winsloww, Weibull 2003: 241).

Velik vpliv na razmere v družini ima tudi način dojemanja vojaškega poklica. Potrebno je omeniti normativno usmerjenost zaposlenih v vojski. To vpliva tudi na bodoči kader, ki se odloča za vojaški poklic: gre za to ali bo za zaposlenega vojaška organizacija predstavljala zgolj službo, ki jo bo lahko po preteku pogodbe zapustil brez večjih težav in posledic, ali pa bo vojska organizacija zanj predstavljala način življenja. Na podlagi tega poznamo institucionalno in poklicno usmerjenost zaposlenih v vojaški organizaciji. Za prvo je značilno, da prosti čas, družina, bivanjski pogoji, visoka plača in kariera zaostajajo za pomenom vojske. Služba v tem primeru postane del njegovega življenja. Za poklicno usmerjenost pripadnika vojaške organizacije je značilno, da živi zunaj vojaškega okolja, se poteguje za izobrazbo, ki jo bo lahko uveljavil tudi na civilnem trgu delovne sile, ter si prizadeva pridobiti čim višjo plačo. Za vojaka postane služenje v vojski le poklic in nič drugega kot poklic (Soeters, Winsloww, Weibull 2003: 241).

Kako pomembno mesto ima družina v življenju pripadnika, lahko vidimo tudi v vojaškem molitveniku, kjer je napisana tudi vojakova molitev za družino.⁷

⁶ V prejšnjem sistemu in v vsem socialističnem, torej netržnem gospodarstvu, ki je imelo visoko stopnjo zaposlenosti, je veliko zaposlenih opravljalo en poklic veliko let ali vse življenje. Razlikovanje med strokovno izobrazbo in delom, ki ga nekdo opravlja, ni pomenilo pomembnega problema, zlasti analitičnega. Hitre spremembe v gospodarstvu in negospodarstvu, ki smo jim priča, pa vplivajo na hitro menjavanje zaposlitve in s tem tudi poklica. Ločimo med strokovno izobrazbo ali klasifikacijo, ki jo pridobimo po končani šoli, in poklicem kot vrsto dela, ki ga posameznik opravlja. Praksa kaže, da je za uspešno opravljanje nekega dela treba imeti več strokovnih nazivov ali celo več poklicev (Soeters, Winsloww, Weibull 2003: 241).

4.1.1 Opis vrednot vojaškega poklica

Vidike vojaškega poklica najbolj nazorno prikazuje moto 1. brigade Slovenske vojske z naslovom *Mi smo prvi*.

Moj poklic je časten in odgovoren.

Interese svoje enote postavljam pred svoje interese.

Skrbim, da mi bosta orožje in oprema služila v trenutku, ko ju bom potreboval.

Moj vojaški videz je meni v čast in moji enoti v ponos.

Od mene pričakujejo več in boljše.

Poklicu, Slovenski vojski in domovini sem popolnoma predan.

Rad delam v skupini in vem, da smo skupaj močni in nepremagljivi.

Vodim s primerom. Zato skrbim za svojo telesno pripravljenost, se urim in izobražujem.

Iskren sem do sebe in drugih, v strahu in pogumu (internetni vir pod zaporedno številko 33).

4.2 Primerjava vojaškega poklica z drugimi poklici

Primerjati vojaški poklic z drugimi poklici je težko, ker vojaški poklic združuje veliko različnih poklicev, prilagojenih vojaški organizaciji. Avtor, ki analizira vojaški poklic v Ameriki pravi, da vojaške organizacije ne moremo enačiti z družbeno institucijo, korporacijo, birokratsko strukturo, politično interesno skupino, in sicer zato, ker ima karakteristike vseh teh skupin. Kar pa jo razlikuje od vseh zgoraj navedenih in je samo njeno, sta njen primarni namen in poklicna etika. Vojaški poklic prav zaradi tega etosa⁸ in primarnega namena organizacije nikoli ni in ne bo enak kateremu koli drugemu poklicu (Sarkesian in Connor 1999: 31). Tako lahko primerjamo poklic z drugimi poklici, kot so vojaški poklic primerjali avtorji reklamnega spota Slovenske vojske, kjer vojaški poklic primerjajo z vsakim drugim poklicem. Tekst se glasi takole:

»V vsaki službi moraš biti točno. V vsaki službi lahko dobiš pisarno. V vsaki službi so krizni sestanki. V vsaki službi lahko dobiš službeno vozilo. V vsaki službi si odvisen od

⁷Rad imam svojo družino, čeprav ji to premalokrat povem in pokažem. Vse nas blagoslovi Gospod, z nami bodi v bolezni in zdravju. Naj nas družijo ljubezen in odpuščanje, ko smo ločeni drug od drugega, naj nas družijo tvoja ljubezen. Varuj mojo ženo/moža, moje otroke, moje starše. Amen (Plut 2003: 17).

⁸ Moralna načela, norme ravnanja v določenem poklicu (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2002).

sodelavcev. V vsaki službi lahko napreduješ. V vsaki službi so službena potovanja. V vsaki službi so nadure. V vsaki službi moraš reševati situacije. Ampak samo v eni službi služiš domovini. Slovenska vojska v službi domovine.« (internetni vir pod zaporedno številko 36)

Primerjava je pomembna zaradi tega, ker pripadnik okolje službe prenese na področje dela na terenu. Tako moraš biti v službi točno ob določeni uri v postroju, pisarna je lahko zunaj brez pisalne mize, krizni sestanki so ob določenih vajah kar na terenu, če greš v akcijo, si odvisen od svoje ekipe, torej svojih sodelavcev, za potovanje lahko vzameš vpoklic na misijo v tujini in tako naprej.

4.3 Primerjava družine z vojaško organizacijo

Tekmovanje med družino in vojaško organizacijo je vsako leto večje. K temu prispevata najpej rast zaposlenosti partnerjev vojaških pripadnikov nato pa tudi sprememba kulturnih norm. Slednje danes zahtevajo od moških, da posvečajo več pozornosti svoji vlogi v družinskem življenju. Partnerji niso več pripravljeni nositi na svojih plečih vseh bremen, ki jim jih družina nalaga, ter zahtevajo porazdelitev odgovornosti. Če je partner zaposlen v tako zahtevni organizaciji, kot je vojaška, se možnost za konflikt med zahtevami družine in službe hitro poveča.

V teoriji ločimo dva modela, ki se ukvarjata s tem vprašanjem – model pomanjkanja in model zadostnosti. Model pomanjkanja predvideva, da so viri, kot so čas, energija in predanost, razumljivi kot omejene dobrine posameznika, za katere se institucije, kot sta družina in vojska, borijo oziroma med seboj tekmujejo. Model zadostnosti pa v nasprotju s predhodnim vidi te dobrine kot fleksibilne. Tako lahko določene aktivnosti v določenih primerih dodatno dopolnijo, ne pa odvzamejo posameznikove razpoložljive dobrine. Kot primer lahko navedemo čas, ki je sicer pojmovan kot najbolj določena kategorija. Čas, ki ga posameznik porabi za načrtovanje zadane naloge, se dobro obrestuje, saj je potem naloga opravljena hitro in učinkovito, torej ostane posamezniku več časa za druge stvari.

Glede na to, da postaja družina vedno bolj zahtevna do svojih članov, ki so zaposleni v vojaški instituciji, je nujno, da slednja prizna legitimnost teh zahtev in omogoči okvir, v katerem bo lahko vojak izkazoval enako predanost vlogi družinskega člana kot

vlogi vojaka. Drugače rečeno, vojaška institucija mora težiti k uveljavitvi drugega modela v svojih vrstah (Bourg, Segal 1999: 634, 635).

Vojaško organizacijo lahko pojmuje kot družino, kot »veliko družino«. Kot velika in hkrati posebna družina tudi funkcionira. To potrjuje tudi naslednje, da je družina edinstvena skupina ljudi, ki se imajo radi, skrbijo in podpirajo drug drugega. Je prostor, kjer se zavežejo, da bodo skrbeli za svoje člane ne glede na njihove odločitve in življenjske nazore. Funkcija družine vključuje izobraževanje, čustveno podporo, sprostitev. Družina socializira člane, da vedo, kdo so, da razumejo pravila družbe in da razumejo svoj položaj in prihodnji potencial v družbi. Družina priskrbi funkcije vsem svojim članom.

Ko se nekdo pridruži vojaški organizaciji, dobi določene zadolžitve ter tudi priseže, da se bo zavzemal za dobrobit vseh državljanov Republike Slovenije. Prisega se glasi: »Slovesno prisegam, da bom branil samostojnost, neodvisnost, svobodo in ozemeljsko celovitost svoje domovine Republike Slovenije ter vestno in odgovorno izvrševal dolžnosti pri njeni obrambi« (Zakon o obrambi: 1994).

Odnos članov do države je enak kot odnos družine do svojih članov, da jih zaščiti pred zunanjimi škodljivimi vplivi. Tako kot družina tudi vojaška organizacija priskrbi zaščito, obrambo in osebno podporo za člane. Vojaška organizacija je edina skupina, ki ima tako močno navezanost na sodelavce, malo drugače je pri policijski organizaciji. V vojaški organizaciji imajo pripadniki bolj kot vsi drugi podporo in razumevanje sodelavcev, vsi imajo podobna doživetja, perspektive, cilje, imajo navado, da so pogumni in da podpirajo drug drugega (Lokar 1995: 6).

4.4 Splošne ugotovitve

V bistvu lahko rečemo, da sta si družina in vojaška organizacija zelo podobni z vidika organiziranosti. Težko pripadaš dvema družinama, še teže pa jih je usklajevati. Videti je potrebno v vsakem trenutku prioritete. Treba pa je omeniti, da pripadaš še večji družini, to je svjemu narodu, ki ga lahko tudi smatramo kot veliko družino. Dejstvo pa je, da človeku največ pomeni najožji krog, krvne vezi in tisti, ki so mu najbližje. Njim se težko odpove, čeprav s soborci preživi včasih več časa. Na njih se lahko bolj naveže kot na družino – zato, ker je ključen dejavnik čas, ki človeku omogoča, da skozi druženje postane nekemu blizu.

Vojaška organizacija je drugo področje, ki ima velik vpliv na oblikovanje družinske podpore v vojaški organizaciji. Je specifična institucija, ki združuje različne poklice pod okriljem vojaškega poklica. Z razvojem je prišla do takšnega napredka, ki v ospredje postavlja povezovanje v mednarodne varnostne organizacije. Javnost in s tem tudi družine zahtevajo odnos sodelovanja in vključevanja v oborožene sile. S tem si oborožene sile in vojaška organizacija pridobivajo javno veljavo.

Prizadevanje za avtonomijo vojaške organizacije mora najti prostor tudi za vključitev družine v širši prostor. Z vojaško socializacijo kot procesom vsakega pripadnika se mora soočiti tudi družina, saj vojaške vrednote vplivajo na življenje celotne družine, ki mora poskrbeti za harmonizacijo vrednot. Pomembni del delovanja so tudi mirovne operacije oz. operacije za podporo miru, ki narekujejo pripravljenost celotne organizacije in posameznih udeležencev, s tem pa posledično tudi njihovih družin. Tako so pripadniki kot tudi organizacija vedno na očeh javnosti. Vsem, ki delajo v vojaški organizaciji, naj bi bil moto prve brigade slovenske vojske način življenja. Kot je vidno v reklami za pridobivanje kadrov v Slovenski vojski, je področje dela blizu drugim poklicem, vendar nekoliko drugačno prav zaradi narave in specifičnih okoliščin vojaškega poklica. Čeprav tekst ne ugotavlja razlik, je potrebno imeti pred očmi sliko, ki so jo avtorji dodali tekstu. Tako lahko človek ne samo s sluhom, ampak tudi z vidom začuti, kaj pomeni biti pripadnik vojaške organizacije.

5. Vojaška družina

5.1 Teoretična izhodišča vojaške družine

Vojaška družina je družina, kjer je vsaj en odrasel član pripadnik oboroženih sil. Vojaška družina je sestavljena enako kot vse druge družine, se pa od njih razlikuje pri funkcioniranju. Z delovanjem je tu mišljeno v prvi vrsti skupno življenje, saj »uniformirani« član družine mnogokrat daljši čas prebije stran od svoje družine (internetni vir po zaporedno številko 32).

Van den Engh (v Moelker in Kloet 2003: 207) pa je vojaško družino opredelil kot družino, ki jo sestavljata poročena moški in ženska, ki živita v skupnem gospodinjstvu z otroki ali brez njih, vključno s posvojenimi otroki, vsaj eden od partnerjev pa opravlja vojaški poklic. Za sodobne zahodne družbe je danes značilen drugi tip vojaške družine, ki

jo sestavljata neporočena moški in ženska, ki živita s skupnem gospodinjstvu z otroki ali brez njih, vključno s posvojenimi otroki. Izmed teh dveh partnerjev mora biti vsaj eden zaposlen v oboroženih silah, da lahko govorimo o vojaški družini.

Vojaška družina je samo ena od variacij družine, je edinstvena, ker jo tako dela njen način življenja in prav ta postavlja pred vojaško družino mnoge izzive. Drugače pa lahko vse lastnosti, ki jih ima družina, prenesemo tudi na vojaško družino (Kay 2002: 11–13, 22–23).

Narava funkcioniranja vojaške družine je taka, da civilni partner⁹ v veliki meri skrbi za funkcioniranje družine. V mnogih opravilih ostaja sam, pa naj gre za izobraževanje in vzgojo otrok ali za finančno načrtovanje v družini. V vojaških družinah civilni odrasli član opravlja naloge, ki jih v civilnih družinah opravljata oba odrasla člana skupaj. Še večje težave s funkcioniranjem družine imajo tiste vojaške družine, v katerih sta oba odrasla člana družine poklicna vojaka. Zaradi takšnih situacij potrebujejo vojaške družine podporo pri svojem funkcioniranju.

5.2 Značilnosti članov vojaških družin

Danes se pripadniki udeležujejo v različnih operacijah v podporo miru, hkrati pa se bojujejo tudi proti novim virom ogrožanja¹⁰, kot je terorizem. V teh operacijah pripadnice in pripadniki vojaške organizacije s svojim pogumom, močjo ter drznostjo vedno znova tvegajo svoja življenja za narodov blagor, svobodo ter mir. Za njimi po večini stoji ekipa družinskih članov, brez katerih ne bi mogli opravljati svojega dela. Za takšna dejanja si upravičeno zaslužijo odlikovanja. Tako so družinski člani »bojevniki« na domači fronti, ki se znajo spopasti s skoraj vsemi zahtevami, ki jih prinaša vojaški način življenja.

Zato zanje veljajo naslednje značilnosti:

1. smisel za humor: da bi se izognili velikemu stresu, ki ga zahteva vojaško življenje, se člani velikokrat zatečejo h gledanju na življenje z bolj optimističnega zornega kota;
2. prilagodljivost: družinski člani se neprestano prilagajajo novim izzivom in spremembam, ki jim jih prinaša vojaško življenje;

⁹ V večini družin je tako, obstajajo pa tudi izjeme. Različni tipi družin so navedeni v nadaljevanju.

¹⁰ Novi viri ogrožanja, ki so drugačni in se tičejo predvsem množičnih migracij, naravnih in okoljskih groženj, prodajanja belega blaga ...

3. pogum: pripravljenost družinskih članov, da v določenih situacijah tvegajo več, vodi v težave; problem se pojavi, če na primer partner takoj po poroki odide na vojaško misijo, partner, ki ostane doma, pa se mora soočiti z nastalo situacijo, pa čeprav se še ni privadil na drugačen življenjski status;
4. smisel za nove pustolovščine: označujejo ga nenehne selitve družinskih članov v novo okolje, kjer sta jim lahko jezik in kultura povsem nepoznana;
5. moč: pri spopadanju z vojaškim načinom življenja morajo družine večkrat ohraniti mirne živce in imeti moč pri premagovanju raznih problemov;
6. domoljubnost: družinski člani so zvesti svoji domovini in zato v času vojaških misij žrtvujejo življenje svojih partnerjev oziroma staršev;
7. zvestoba: družinski člani so zvesti Bogu, domovini in partnerju (predvsem značilno za ZDA);
8. neodvisnost: družinski člani so v času ločenosti sami sposobni opravljati dela, ki jih drugače opravlja partner, ki je pripadnik vojaške organizacije;
9. dešifriranje: družinski člani so strokovnjaki za dešifriranje kratic;
10. »super junaki«: družinski člani so sposobni preseliti se v novo deželo, prilagoditi se novi kulturi, ohraniti duh družinskega življenja in hkrati ohraniti stike z znanci, prijatelji (Kay 2002:11–13, 22–23).

5.3 Oblike vojaških družin

Vojaška družina nima samo ene oblike. Poznamo več oblik vojaških družin, ki se med seboj ločijo po tem, kdo od staršev pripada vojaški organizaciji in kako je družina organizirana¹¹.

Poznamo več različnih tipov vojaških družin:

a) *Enostarševske vojaške družine*

To so predvsem v veliki meri matere z otroki, bodisi razvezane ali neporočene; razlog pa je lahko tudi smrt enega od partnerjev. Ker je ta poklic v 80 % moška domena, govorimo o materah, vendar ni izključujoče tudi obratno, se pravi očetje. Vse do leta 1980 samskih staršev v vojski skoraj niso poznali. Povečan delež ločitev ter sprejemljivost

¹¹ Pod organizacijo razumemo priročno vrsto družine glede na prisotnost staršev: enoroditeljske, dvoroditeljske, reorganizirane družine (združena družina iz dveh družin).

zunajzakonskih rojstev pa sta prispevala k povečanju takih družin v vojaški skupnosti. Neposredno to pomeni, da je povečan obseg teh družin tudi rezultat sprememb v vojaški politiki, ki je neporočenim staršem z majhnimi otroki dovoljevala, da lahko ostanejo v vojaški organizaciji.

b) Reorganizirane oziroma združene vojaške družine

To so predvsem tiste družine, kjer otroci dobijo očima ali mačeho ter polsestre in polbrate in skupaj tvorijo eno veliko družino. Pri takih družinah sta eden ali pa oba starša take reorganizirane družine člana vojaške organizacije. V družinah je potrebno najprej poskrbeti za normalno funkcioniranje, še posebej če imata oba partnerja otroke.

c) Dvostarševske vojaške družine

1. Družina, pri kateri je ženska zaposlena v oboroženih silah, partner pa je zaposlen v civilni službi

Takih družin je zaenkrat zelo malo, saj pomeni za nekatere ženske starševstvo oviro v poklicni karieri, zato se večinoma odločajo, da ostanejo brez otrok. Delež žensk v oboroženih silah se giblje do 20 %, odvisno je od države in načina popolnjevanja oboroženih sil. Taka vrsta vojaške družine je v manjšini prav zaradi majhnega deleža žensk v oboroženih silah.

2. Vojaške družine, v katerih je moški zaposlen v oboroženih silah, partnerica pa je zaposlena v civilni službi

Ta družina v osnovi pomeni tradicionalno vojaško družino, vendar pa se tu pojavlja nov fenomen, to je zaposlovanje žensk. To velja predvsem za tiste ženske, ki bi si rade zagotovile kariero. V današnjem času prihaja do tega, da vojaška družina ne more preživeti z eno plačo. Zato si partnerice, ki niso zaposlene v vojaški organizaciji, po navadi poiščejo drugo delo na civilnem področju. S tem se za družino zagotovi dodaten vir dohodka in lažje preživetje. Zaposlovanje partnerice je odvisno tudi od višine plače partnerja in življenjskega stila družine. V tujini je pogost fenomen nezaposlene žene, ki skrbi za dom in družino ter poleg tega opravlja dobrodelne dejavnosti, tudi takšne, povezane s sistemom družinske podpore.

3. Družine z dvema vojaškima karierama

Pri takih družinah sta oba starša zaposlena v vojaški organizaciji. Te družine so velikokrat obremenjene saj, sta starša zaradi vojaškega poklica velikokrat odsotna od doma, zato je v takih okoliščinah zelo težko skrbeti za otroke. Podobno se lahko dogaja tudi pri

reorganiziranih družinah, kjer si eden od staršev najde partnerja, ki dela ravno tako v vojaški organizaciji (internetni vir pod zaporedno številko 32; Švab 2001: 59–67).

5.4 Vojaški način življenja ter ugodnosti družin

Vojaške družine imajo danes velik vpliv na vojaško učinkovitost ter pripravljenost pripadnikov vojaške organizacije. Družinski člani lahko v veliki meri vplivajo na odločitev pripadnika o odhodu iz oboroženih sil v primeru, ko postanejo razmere v vojaški skupnosti za družino neznosne ali pa si družina želi drugačnega življenja. Zato so družine pomemben dejavnik za vojaško organizacijo. Veliko naporov se vlaga v obstoj vojaške družine in v večjo kvaliteto družinskega življenja (Manos 1994: 1).

Način življenja oziroma življenjski stil vsake družine je odvisen tudi od izobrazbe. Tako Boudieu ugotavlja, da posameznikova pripadnost določenemu razredu zanj vzpostavlja določene pogoje eksistence, ki oblikujejo njegove individualne dispozicije, ki jih označi s svojim osrednjim pojmom »habitus«¹², posameznik ga pridobi v procesu socializacije. Pripadniki določenega razreda delijo skupen habitus. Kot »sistem« dispozicij določenega življenjskega okolja posameznikovo vsakdanjo prakso, ki se v razslojenem družbenem prostoru kaže kot tipičen vzorec posameznikovega vedenja in delovanja, tj. kot določen življenjski stil (Škerlep 1998: 31).

Življenjski stili so tipične strukture in oblike subjektivnega, smiselnega, preizkušenega konteksta organizacije življenja ..., zasebnega gospodinjstva ..., ki si ga delimo z neko kolektiviteto. Pripadnike te kolektivitete zato drugi dojemajo in ocenjujejo kot družbeno podobne (Ludke v Luthar 2002: 91).

Kakšne so ugodnosti vojaških družin, je odvisno od države, v kateri živijo in od zakonodaje v tej državi. Zdržene države Amerike (v nadaljevanju ZDA) prednjačijo tudi na tem področju in tako dajejo zgled drugim državam, tudi Sloveniji. ZDA imajo dobro urejeno zakonodajo, ki skrbi za ugodnosti in življenje pripadnikov oboroženih sil in njihovih družin. V Sloveniji se to področje šele dobro razvija, po prehodu na poklicno popolnjevanje oboroženih sil.

¹² Pod pojmom habitus razumemo telesne in duševne lastnosti, značilnosti (Slovar slovenskega knjižnega jezika 2002).

Tabela 5.4.1: Prikaz ugodnosti za vojaške družine v Slovenijo in ZDA

Kazalniki	ZDA	Slovenija
Stanovanjska politika	<ul style="list-style-type: none"> - živijo v vojaških naseljih - le redko imajo stanovanja izven njih - velike razdalje pri selitvi - pomoč pri novi nastanitvi znotraj in zunaj države - v bazah imajo sedež tudi institucije, kot so banke, cerkev, pošta ... 	<ul style="list-style-type: none"> - ni vojaških naselij - obstaja nekaj nepremičnin še iz časa jugoslovanske armade - razdalje niso velike - nadomestilo za vožnjo in ločeno življenje - pomoč pri nastanitvi v tujini
Varstvo otrok	<ul style="list-style-type: none"> - varstvo znotraj vojaškega naselja, sofinancira ga država - varstvo zunaj baze, financirajo ga sami starši - varstvo otrok do 12. let starosti, mladinski programi, poletni tabori, klubi za fante in dekleta 	<ul style="list-style-type: none"> - varstvo v javnih vrtcih ali pri zasebnikih - poletni in zimski tabori
Porodniški dopust	<ul style="list-style-type: none"> - neplačan dopust 12 tednov 	<ul style="list-style-type: none"> - 105 tednov porodniškega dopusta ter 260 dni za nego ter varstvo otroka - 14 dnevni očetovski dopust
Ugodnosti	<ul style="list-style-type: none"> - počitniške kapacitete - ugodnosti pri določenih letalskih kartah - ugodnosti pri nekaterih potovanjih - posebne trgovine za nakupovanje - zdravstvena oskrba celotne družine - pravna pomoč - tečaji ročnih in športnih aktivnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - nižje karte za mestno gledališče - popust pri nakupu v določenih trgovinah - počitniške kapacitete
Ogledi, srečanja, potovanja ...	<ul style="list-style-type: none"> - potovanja - znižanje kart za kino, gledališče, kulturne in turistične dogodke 	<ul style="list-style-type: none"> - dan slovenske vojske - dan enot - srečanje družin - potovanje v Lurd - popusti pri gledaliških predstavah

Vir: glej internetne vire: 4,5,7,20,25 ter članke: 6,23,24.

Primerjava urejenosti tega področja z državami, kot so ZDA, je skoraj nemogoča. Za svoje delavce in njihove družinske člane poskrbijo na vseh področjih, saj v vojaških bazah organizirajo varstvo predšolskih otrok, pomoč pri učenju, organizirajo šport in rekreacijo. Družinam pomagajo pri selitvah, zdravstveni oskrbi, zavarovanju, nabavi raznih osnovnih sredstev z množico specializiranih služb in servisov.

5.4.1 Prednosti in slabosti vojaške družine

- Prednosti:
 - člani družine se naučijo fleksibilnosti;
 - izpostavljenost različnim kulturam;
 - novi prijatelji in razširjena vojaška družina;
 - delitev izkušenj z drugimi vojaškimi družinami;
 - organizirano gospodinjstvo;
 - ureditev vezi med družinskimi člani; člani družine niso več samoumevni.

- Slabosti:
 - selitev in izguba prijateljev;
 - fenomen novincev – težko se je prilagoditi na novo okolje;
 - odsotnost enega od staršev ali celo obeh;
 - slovo od starša, ki je poklicni vojak in negotovost ali se bo vrnil;
 - zlorabe;
 - težke prilagoditve;
 - prihodnost je v rokah nadrejenih, zelo malo je možnosti, da bi lahko nanjo vplival;
 - ločitev od širše družine;
 - ni možno imeti skrivnosti in zasebnosti zaradi majhnega prostora, kar pomeni, da je onemogočena zasebnost;
 - težave se pojavijo pri vzgoji otrok;
 - velik pritisk na partnerja, če ta ni v vojaški organizaciji, partner se mora prilagajati uniformiranemu partnerju (internetni vir po zaporedno številko 32).

5.5 Vloge pripadnikov vojaške organizacije v družinskem življenju

5.5.1 Partnerski odnos

Partnerski odnos je vzajemen odnos, ki temelji na prostovoljni odločitvi dveh odraslih ljudi, da bosta zaradi ljubezni in drugih razlogov skupaj hodila svojo življenjsko pot. Partnerski odnos pa ne pomeni vedno zakonske zveze.

Slednja v sodobnosti predstavlja oviro, izgubo avtonomije bodočih zakoncev, izgubo prostega časa in svobodne izbire, niti ne služi več za legitimizacijo spolnosti in ustvarjanja družine. Zakon ni več socialna zadeva, temveč je subjektivna stvar dveh posameznikov, kjer družba in družina ne igrata nobene vloge (Bajzek v Ramovš 1995: 91–94). Dokazano je, da posameznikovo moralo, dostopnost, predanost in delo sooblikuje (zakonski) partner, ki si mnenje oblikuje na podlagi percepcije, kako institucija skrbi za vojakovo družino ter v kolikšni meri se vojaška organizacija vmešava v družinske potrebe in zahteve. Če je torej partner zadovoljen z vojaškim življenjem in se sprijazni s specifičnimi zahtevami takšnega življenja, bo imel pozitiven odnos do vojaške institucije in do dela, ki ga ta od partnerja zahteva (Bourg in Segal 1999: 63–67).

Raziskovalci so na primeru ameriške vojske ugotovili, da je (ne)zaposlenost partnerja pomemben dejavnik pri odločitvi vojaka o zapustitvi vojaške službe, zato bi vojaške organizacije morale nameniti več pozornosti iskanju delovnega mesta za partnerje. Vojaški programi za povečanje zaposlenosti partnerjev morajo biti usmerjeni k mlajšim in manj izkušenim zakoncem, ki najpogosteje potrebujejo pomoč pri iskanju zaposlitve in so še brez pravih izkušenj.

Vojaška organizacija lahko zagotovi zaposlovanje partnerjev na več načinov: z zagotavljanjem zaposlitvenih programov, s podaljšanjem časa, ki ga družina preživi v enem kraju in izobraževalnimi programi, ki dvigujejo izobrazbeno raven (Schwarz 1991:401–404).

Za preživetje so potrebne prilagodljivost, vztrajnost, budnost, določena mera empatije, toleranca, komunikacija. Vse to so tudi temeljni pogoji za obstoj zakona in posledično za oblikovanje družine, ki bo izpolnjevala svoje funkcije v največji možni meri in bo služila kot primarni mejnik zagotavljanja varnosti posameznikov preko socializacije in stabilizacije le-teh. Kajti v razmerah, ko se povečuje brezposelnost, znižuje raven socialne varnosti velikega dela prebivalstva, zmanjšujejo možnosti mladih za šolanje, izgublja podpora solidarnosti majhnih skupin in ko se država želi umakniti in prenesti

bremena nazaj na posameznika in na družino, se nedvomno povečujejo riziki človekove eksistence (Vojnovič 1996: 7).

Tudi prenehanje zakonske zveze je opredeljeno z zakonom:

- zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega in z razvezo zakonske zveze; preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev primerno poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživetje otrok, ter zahtevati o tem tudi mnenje centra za socialno delo;
- če je zakonska zveza iz katerega koli vzroka nevzdržna, sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze itd (Predpisi o Zzzdr 2004: 92).

5.5.2 Starševski odnos

Starši so otroku le oče in mati, nikoli pa mož ali žena. Meja med generacijama staršev in otrok je nujni pogoj, če želimo, da bodo otroci odraščali skladno s svojimi željami in potrebami. Prav ta meja med generacijami daje otroku varnost, da mu ne bo potrebno skrbeti za svoje starše. Prijatelje si otrok poišče med vrstniki, staršev pa med vrstniki ne more najti (internetni vir pod zaporedno številko 34). Starševski odnos je brezpogojni odnos, kar pomeni, da imamo otroka preprosto radi zato, ker je.

Starševski odnos je edini odnos v človekovem življenju, kjer se otrok počuti sprejetega in ljubljenega, ker je in ker je takšen, kot je. Sprejetost brez pogojev pomeni tudi bistveno sestavino človekove pozitivne samopodobe in občutka lastne vrednosti. Izkušnja tega odnosa je bistvena popotnica za odraslost (internetni vir pod zaporedno številko 34).

Tako starševstvo kot tudi poklic sta dva različna procesa, ki se dogajata v različnih okoljih. Težko je biti polno predan poklicu in polno predan družini. Tako se pojavijo razni problemi, ki jih narekujeta družina in služba obema staršema. Mogoče je za matere samoumevno, da najdejo več časa za družino, vendar je za očete to še toliko težje, saj jih tako drugi, kot tudi sami sebe smatrajo za glavne skrbnike družine (v smislu denarja).

Iz sodobnih raziskav izhaja dejstvo, da je za starše v dnevu premalo ur, da bi lahko naredili vse in da bi se počutili, kot da imajo vse niti v svojih rokah. Sodobni očetje ne samo, da morajo biti udeleženi pri dogajanju v družini, ampak hočejo biti, vendar pa se še vedno daje večji poudarek ne vzgoji ampak karieri. Raziskave dokazujejo, da imajo skrbni očetje pozitiven učinek na razvoj otroka in da imajo taki otroci večje samozaupanje in samokontrolo.

Problem pri moških se kaže tudi v tem, da prevlada njihova moška neranljiva narava, tako večasih zatajijo družino na račun »neranljivosti« na delovnem mestu, saj bi jih lahko imeli za »slabiče«, če bi si namesto nujnega dela vzeli prosto popoldne za družino. (Laliberte, Rich 2002).

Še en razlog, da mora vojaška organizacija skrbeti za dobro počutje svojih zaposlenih in njihovih družinskih članov, je konflikt med delom in družino. O takem konfliktu govorimo, ko posameznik zaradi uresničevanja zahtev ene vloge ne uspe zadovoljiti zahtev, ki mu jih nalaga druga vloga. Ne glede na kateri strani je vloga družinskega člana in na kateri je vloga vojaka, tak posameznik na koncu zaradi stresa ne zadovolji zahtev ne enih ne drugih. Zaradi že omenjenih sprememb v družinskih normah lahko predvidevamo, da bi se posameznik v taki situaciji odločil razrešiti konflikt v prid družine. Tako bi se zmanjšala dostopnost in predanost vojaški organizaciji, ki bi bila zopet na slabšem.

Sodobne raziskave o družini in starševstvu predpostavljajo:

- da delitev dela v družini ni nujno enakomerna;
- konfliktnost interesov članov družine;
- stalno učenje vlog, ki morajo vedno znova dobiti svojo legitimiteto .

Torej ne samo, da nobena vloga ni dana »po naravi«, ampak so tudi možnosti, da se začenja reinterpreirati preteklost in s tem spreminjati tradicija.

5.6 Otroci

5.6.1 Sodobna percepcija otrok in otroštva

Otroštvo je obdobje, ki mora preteči, preden človek preide v svet odraslih ljudi ter mu je dodeljena pravica do lastnih odločitev in samostojnih dejanj, hkrati pa tudi do subjektivne odgovornosti (Puhar 1982: 7). Psihoanalitik Sigmund Freud pravi, da je za otrokovo osebnost otroštvo odločilen čas, saj pomeni to obdobje, ko je stekališče vseh vzorcev vedenja, ki mi jih posredujeta tako oče kot mati, in se s tem v njem zrcali vse kar dobiva iz višjih stopenj razvoja (Puhar 1982: 16).

V današnjem obdobju se je skrb za blaginjo otrok še bolj intenzivirala, namesto prej ekonomske vednosti so si otroci pridobili psihološko utilitarnost kot stabilizatorji odraslih, pomemben je postal razvoj individualnosti, hierarhični medgeneracijski odnosi so

večinoma prenehali eksistirati kot model dobre vzgoje in bistvena je postala skrb za otrokov vsestranski razvoj.

Optimalna zadovoljitev potreb po ljubezni in varnosti je potrebna vsakemu posamezniku, da se je le-ta sposoben odcepiti od staršev ter od družinske celice in se orientirati v širše socialno okolje. Mnoga vprašanja se posamezniku zastavljajo šele takrat, ko se preko lastnih izkušenj prepriča, da ljubezni in varnosti ne more izgubiti.

Otrok je namreč prej pripravljen pristati na to, da se pretvarja, kot pa da ga zaradi njegovih dejanj primarno okolje zavrača. Zato je pomembno, da sta starša dovolj zrela za oblikovanje koalicij znotraj katere bo otrok imel pravico doživljati stvarnost, doživljati čustva, kakršna so. Ena od osnovnih izkušenj, ki jo otrok potrebuje, je, da so njegove emocije sprejete s strani pomembnih drugih. Edino na takšen način jih je sposoben sprejeti, spoznati in obvladati, kar je pomembno za nadaljevanje življenja in ravnanje s čustvi, saj se vzorci dovoljenega in potlačenega zapišejo v posameznika že v zgodnjem otroštvu (Čačinovič Vogrinčič 1998: 214–215).

Danes otroci odraščajo na najrazličnejše načine in ravno zaradi te nove normalnosti se postopoma uveljavlja prepričanje, da so tudi reorganizirane družine, homoseksualne skupnosti, enostarševske družine, razširjene, rejniške družine lahko čudovit prostor bivanja. Naloga družine je namreč ta, da na svoj poseben in članom ustrezen način uravnava mnogotere razlike v hotenjih, potrebah, idealih... Ni važno, kakšna oblika skupnosti to udejanja, pomembna je le pot do končnega cilja, na kateri se posamezniki kreirajo v samostojna, emocionalno stabilna in racionalna bitja (Ramovš 2000: 34).

5.6.2 Problem otrok, ki izhajajo iz vojaških družin

Tudi v vojaških družinah so otroci zelo pomemben dejavnik. Otroci vojaških oseb zrastejo v drugačnem okolju kot njihovi civilni vrstniki. Nekateri se morajo zelo zgodaj soočiti z različnimi spremembami, potovanji, celo izgubo. Odraščanje je odvisno od delovnega mesta, ki ga ima eden od staršev in od drugih razmer v družini, kot so navezanost, skrb za posameznika in prilagoditev nastalim razmeram... Če delovno mesto zahteva veliko potovanja, lahko otrok v zelo zgodnji fazi svojega življenja vidi veliko novih stvari, ki jih njegovi vrstniki ne.

Otroci imajo drugačno življenje, ki ima tako dobre kot slabe strani. Vendar pa so tudi druge službe podobne vojaškemu poklicu, ne po samih delovnih razmerah, ampak po

podobnosti, ki jih ima življenjski stil družine. Spisek zahtev s katerimi se morajo otroci spopadati, je dolg, med njimi so na prvih mestih:

- neprestane selitve,
- začasna zaposlitev,
- menjava šol,
- menjava prijateljev,
- skrb za starše.

Vse to in še dejavnik grožnje, ki ga pomeni služba staršev, povečujejo stres pri vsakdanjem življenju otrok. Najtežje se jim je navaditi na novo okolje in si poiskati nove prijatelje, starejši so otroci, težje jih je seliti. Velik problem za otroke je odsotnost staršev. Tako kot partnerja tudi otroke skrbi, da se oče ali mati na bo vrnila z misije na tujem. To pripomore tudi k hitrejšem odraščanju otrok. Najlažje za take družine je, da delujejo kot skupina, da so otroci čim bolj zaposleni z raznimi nalogami in da razmišljajo pozitivno (internetni vir pod zaporedno številko 39). Otroci nadoknadijo izostanek z znanjem, organiziranostjo in vztrajnostjo.

V ZDA otrokom pomaga posebna nepridobitna institucija za izobraževanje, ki olajša prehod vrstnikov iz enega okolja v drugo, pomaga pri izboljšanju pogojev na vseh nivojih izobraževanja. Otrokom iz vojaških družin so podobni tudi otroci pripadnikov rezervne sestave, ti so prav tako izpostavljeni podobnim problemom, vendar pa imajo na voljo bistveno manj podpore sistema (internetni vir pod zaporedno številko 40).

5.6.3 Razlike med otroci

V svoji knjigi *Military brats* avtorica Mary Edwards Wertsch opisuje življenje otrok, ki izhajajo iz vojaških družin. Ti otroci imajo v vojaški organizaciji enega od staršev ali pa celo oba.

Otroci vojaških družin imajo radikalno drugačno življenje. Ne samo zaradi selitev, saj se seli tudi veliko civilnih otrok. Pri otrocih vojaških družin pripelje do različnega otroštva kombinacija različnih dejavnikov, ki otroke drugače oblikuje in jih tudi drugače usmerja v nadaljnjem življenju.

Nekateri od teh dejavnikov so:

- frekvenčne selitve,
- avtoritarna družina,

- ekstremna patriarhalnost,
- načrtovane prekomorske izkušnje (tujina),
- odsotnost staršev,
- grožnja izgube enega od staršev v vojni ali v pripravah na vojno,
- militarizacija družine,
- življenje iz dneva v dan...

Navedeni dejavniki variirajo v stopnji intenzivnosti vplivanja. Upoštevati moramo tudi tiste dejavnike, ki niso prisotni v vseh vojaških družinah, pa vseeno vplivajo na razvoj otrok. Eden takih dejavnikov je alkoholizem. Družinsko življenje je preraslo v večjo subkulturo, v bojvniško kulturo¹³. To je nekaj, česar noben otrok iz civilne družine nima kot domačo kulturo.

Takšno življenje pušča pri otrocih posledice, ki se kažejo predvsem v odrasli dobi. Otroci pridobijo nekatere posebne vrline, ki postanejo način življenja. Med njimi so najbolj tipične naslednje:

- sposobnost oponašanja naglasov,
- sposobnost hitrega pridobivanja prijateljev, ki jih lahko tudi hitro pozabijo,
- strah pred izgubo, kar lahko privede do izogibanja dolgoročnim odnosom,
- frustracije s civilno površnostjo,
- izguba točnosti,
- držanje obljub,
- močna simpatija do vojakov,
- nezmožnost ostati dolgo na enem mestu,
- izbira partnerja, ki se seli 1-do 2-krat v življenju,
- izbira poklica z veliko avtonomnostjo.

Pri otrocih, ki živijo izven meja matične domovine, navadno stopi v ozadje etnična identiteta in stopi v ospredje kulturna identiteta, ki vpliva na vsak trenutek njihovega življenja, in to je identiteta otroka vojaških družin. Ti otroci imajo vse probleme, ki jih imajo navadni otroci, imajo pa še dodan problem vojaške družine. Lastnosti, ki odlikujejo otroke vojaških družin so izredna trdnost, izreden ponos, discipliniranost in predanost. Ti

¹³ Avtorica pod bojvniško kulturo smatra informacijsko družbo (internetni vir pod zaporeno številko 6).

otroci se razumejo z vsemi razen z avtoritarnimi tipi ljudi (internetni vir pod zaporedno številko 6).

5.6.4 Sistem družinske podpore in otroci

V ZDA veliko pozornosti posvečajo otrokom vojaških pripadnikov. Ne samo zato, ker je vse več staršev ločenih, temveč tudi zaradi tega, ker je vse več obremenitev položenih tudi na ramenih vojaških otrok. Zato so izdelali strateški plan za otroke vojaških družin.

Njegovi cilji so naslednji:

- poskrbeti za organizacijo mladinskih programov;
- zagotoviti vključenost in podporo ljudi na vodilnih položajih;
- promovirati dejavnosti, povezane z vojaškimi otroki;
- priskrbeti in podpirati družinsko vpletenost v programe;
- razširiti partnerstvo in sodelovanje med programi;
- zagotoviti zadostna sredstva;
- zagotoviti usposobljeno osebje za delo z otroki;
- izpeljava političnih procesov;
- soočati se s potrebami rizičnih otrok;
- promovirati zdravstvene in druge storitve za rast in razvoj adolescentov.

Zadnji dve alineji se nanašata predvsem na zdravstvene storitve in na razvoj rizične mladine. Tak okvir služi za delo z otroki vojaških družin in za pripravo programov (internetni vir pod zaporedno številko 41).

5.6.5 Odsotnost očeta pri vzgoji otrok

Velikokrat se zgodi, da je moška vloga v oboroženih silah zelo zahtevna in zahteva tudi veliko odsotnost pri vzgoji otrok. Na analizah, ki so bile delane na vojaških otrocih, se je pokazalo, da ima starejši otrok, predvsem fantek, mater za dominantnega starša. Fant, ki ni najstarejši, kaže znake povečane agresivnosti in odvisnosti, vendar ni zaznati materine dominantnosti. Odsotnost očeta iz življenja družine je pogost pojav. Psihiatri zatrjujejo, da je pri takih ljudeh opaziti večjo meri emocionalnih problemov (internetni vir pod zaporedno številko 26).

5.7 Vojaška družina v Sloveniji

Družina v Slovenski vojski postaja pomemben del vojaškega življenja. Zakonec, ki ni vojaška oseba, sicer ni zavezan vojaškemu načinu življenja, je pa od njega v določeni meri odvisen in z njim pogojen. To zahteva ritem vojaške službe, ki je vedno manj vezan na osemurni delavnik, kot je praviloma v drugih civilnih zaposlitvah.

V Slovenski vojski je nekaj zakonskih zvez, v katerih sta oba zakonca zaposlena v Slovenski vojski. Največ je primerov, ko je eden od zakoncev zaposlen v Slovenski vojski, drugi pa ima od vojske neodvisno službo. Ta ni vezan na vojaško službo zakonca, njegova vojaška služba pa prav tako ni odvisna od zanimanja in udeležbe zakonca s civilno službo. Obstaja pa tudi veliko število enostarševskih družin.

Obstaja korelacija med karierno potjo in med zakonskim življenjem v vojski. Delo v vojski je specifično, ker zaposleni niso državni uslužbenci in zato delavnik ne obsega le osem ur na dan. Problemi se pojavijo tudi pri odhodu v tujino, pri ločenem življenju ali pa pri daljši vsakodnevni vožnji na delovno mesto. Pri tem vojaška organizacija nudi določene rešitve, ki pa so na žalost največkrat odvisne od finančnih zmožnosti.

Ker se Slovenija udeležuje misij izven meja, se na račun tega pojavljajo tudi ločitve od družin in take ločitve povečajo stroške telefona, internetnih in poštnih storitev. Slovenski vojaki so poročali o velikih računih za telefon in mobilni telefon. Velike vojske, kot je ameriška, skrbijo za prenos pošte (pisem) preko interne pošte in s tem vsaj malo zmanjšajo stroške in pospešijo prenos pisem (Šorc 2000: 19).

Za Slovensko vojsko je to področje, tako imenovano vlaganje v mehke resorje organizacije oziroma ljudi, še dokaj nerazvito. Projekt, ki pomeni temelj tej oskrbi, se imenuje »Celostna skrb za pripadnike Slovenske vojske« (Vadnjal 2005: 17). Dve področji projekta že delujeta, to sta religiozna duhovna oskrba in psihološka dejavnost.

Celostna skrb obsega vsebine, povezave in izvajanje programov v organizaciji, s katerimi podpira posameznikovo pripadnost kolektivu in organizaciji, ga vsak dan motivira za kakovostno opravljanje delovnih nalog in ga usmerja k osebnemu razvoju. Ta projekt se v Slovenski vojski oblikuje na podlagi značilnosti Slovenije in Slovenske vojske. Zaradi majhnosti se ne ustanovljajo posebne vojaške socialne ustanove, saj ob tako razvejani socialni mreži ustanov v Sloveniji za to ni razloga.

Slovenci so zelo navezani na svoje okolje, službo partnerja, šolo otrok, zemljo in vikend, poleg tega je pripadnik Slovenske vojske državni uslužbenec z določenim

delovnim časom. Vse to oblikuje razvoj celostne oskrbe za pripadnika Slovenske vojske in njihove družinske člane.

Kljub temu je razvoj tega področja pomemben zaradi:

- pripravljenosti za reševanje socialnih težav in zaradi zaupanja v pripravljenost;
- krepitve vezi med Slovensko vojsko in pripadniki, torej zaradi graditve zaupanja v organizacijo in pridobivanje lojalnosti do organizacije ;
- vključevanja družinskih članov, da razumejo posebnosti dela v vojski in tako pomagajo pripadnikom, da bolje opravljajo naloge;
- ponudbe programov sproščanja in druženja;
- ponudbe programov izobraževanja in usposabljanja na področjih, ki jih izbere pripadnik ali njegov družinski član;
- dobrega mnenja okolja o Slovenski vojski glede odgovornosti do svojih delavcev; krepitev socialnih izmenjav med Slovensko vojsko in zaposlenimi oblikuje visoko percepcijo podpore: večja pripadnost, boljše delo in pripravljenost na večja delovna vlaganja kot vojska formalno zahteva (Vešnar 2003: 23–24).

5.8 Splošne ugotovitve

Družinska podpora ni samo domena vojaške organizacije, različne oblike družinske podpora zasledimo tudi na drugih področjih. Tako poznamo družinsko podporo in pomoč za otroke z različnimi kroničnimi boleznimi. Drugačen način življenja s povečanimi dejavniki stresa vpliva na delovanje vojaške družine. Vojaška družina v Sloveniji je postavljena pred številne izzive. Glede na relativno mlado državo in mlade oborožene sile, je tudi to novo področje, ki mora biti usklajeno s poklicnim načinom popolnjenja. V razvitem korporativizmu pa ni prostora za čustva in družino. Vendar pa ni samo Slovenija na začetku procesa oblikovanja sistema, s tem procesom se ukvarjajo tudi številne druge države, ki želijo dobro poskrbeti za pripadnike vojaške organizacije in njihove družine.

Odgovor na vprašanje, zakaj so ZDA uvedle otroško varstvo in programe za delo z vsemi starostnimi skupinami, je preprost. Želijo si namreč omejiti dejavnike stresa. Njihov glavni namen s to potezo je bil zagotoviti boljšo bojno pripravljenost, povečati produktivnost in moralo. Glavna naloga je zmanjšanje konflikta med starševsko odgovornostjo in zahtevami vojaške službe. Razvojni programi pomagajo otrokom, da pridobivajo kognitivne in socializacijske veščine (Zellman, Johansen 1995: 644). V

življenju pripadnikov vojaške organizacije ima veliko vrednost to, da je vojaška organizacija sploh pripravljena poskrbeti za vojakovo družino, še posebej za otroke. To ima velik pozitiven stimulans, ki prispeva k motiviranju ljudi, da se odločajo za vojaški poklic, saj imajo neko zagotovilo, da bo za njihove otroke poskrbljeno.

6. Sistem družinske podpore

6.1 Teoretični okvir družinske podpore

Družinska podpora ali s tujko »family support« je skupek ukrepov in programov, s katerimi država oz. vojska rešuje težave, ki nastajajo zaradi specifičnosti vojaške družine, npr. pomoč pri selitvi, finančno svetovanje družinam, pomoč pri zaposlovanju žena in mož vojakov in vojakinj, finančna pomoč, posredovanje informacij in sredstev med ločitvijo družin (med odhodom na misijo), seminarji, psihološka, pravna, zdravniška pomoč... (internetni vir po zaporedno številko 32)

Družinska podpora je program, s katerim vsaj malo olajšajo funkcioniranje vojaških družin, vojakom pa omogočajo nemoten in vsaj deloma brezskrben odhod na misije. Družinska podpora je torej tudi pomemben psihološki dejavnik, saj bi vojaki verjetno težje odhajali na misije, če bi vedeli, da ni nikogar, ki bo poskrbel za njihovo družino v primeru težav, vojaki bi bili na svojih misijah verjetno manj skoncentrirani, to bi verjetno povzročilo več nesreč in smrti (internetni vir po zaporedno številko 32).

6.2 Zgodovina družinske podpore

Nekaj politik, ki je opredeljevalo odnos med članom vojaške organizacije in družino poznamo že iz zgodovine. Tako je znano dejstvo, da so že v stari grški civilizaciji Špartanci posvečali veliko skrb družini, vendar ne zaradi lajšanja skrbi družine, ampak zaradi vojaških pohodov, v prvi vrsti zaradi produciranja dobrih vojščakov. V času rimskega imperija so vojaški zakoni predvidevali, kdaj se lahko vojak poroči, kje in kdaj se lahko njegov otrok prizna (da bi dobil legalno državljanstvo) in vojščaku vsiljevali varčevalni načrt, da bi ga pripravili za eventualno upokojitev in s tem tudi na takratno družinsko življenje. Čeprav so vojaški vrhovi želeli, da bi bile enote polne mož, ki bi jim bila prvenstvena vrednota lojalnost do države, so vedeli, da so v realnosti predani in

udeleženi v življenju družine, ne glede na legalizacijo družinskega statusa (Kremenšek in drugi 1990: 15).

V obdobju fevdalizma je bila družina dejavnik, po katerem so se sestavile oborožene sile. Če je bila družina premožnejša, kraljeve družine in družine kraljevih vazalov so tvorile konjenico. Kralji so tako v zahodni Evropi od 8. stoletja naprej dodeljevali vazalom v dosmrtno uporabo zemljo zaradi ohranitve tako potrebne vojske in zaradi okrepitve oblasti pod pogojem, da so jim bili z vojaško družino zmeraj na voljo za vojskovanje (Lubi 2004: 24).

Hitler je svojo vojsko oblikoval na podlagi preferiranja določene »vrste« ljudi ali natančneje rečeno arijske rase. Družina je bila zanje pomembna zgolj kot celica reprodukcije, da bi se s tem izničila druga vrsta ljudi. Tako je njegovo pojmovanje predvidevalo rojevanje zdravih in krepkih otrok tako kot v času Šparte.

Družina je imela skozi zgodovino torej različen pomen tako za svoj obstoj kot tudi za vojaško organiziranost. V različnih ideologijah so družini dajali drugačen pomen, vselej pa je bila v ospredju reprodukcija zdravih potomcev.

V novejših časih je družinska podpora tradicionalno vsebovala dejavnike, kot so medicinska oskrba, nastanitev, kantine in lokali za osnovno nabavo, pravna pomoč, rekreacijske storitve. V nekaterih državah se je tako razširila, da vključuje ustanovitev centrov za družinsko podporo vrtce, asistenco za soproga ali soprogo v iskanju službe po selitvi, programe, ki se ukvarjajo z družinskim nasiljem, kot sta zloraba otrok in partnerja. Sedanja povečana pozornost družinski podpri je rezultat dejstva, da se je tako sestava/kompozicija in izgled družine skozi leta močno spremenil.

Te spremembe so dobro vidne pri vodilnih vojaških velesilah preteklega stoletja, to sta ZDA in Sovjetska zveza, ne toliko pri slednji, ker je vojaška organizacija bila podvržena drugačnemu ideološkemu režimu (socializem), kot pa pri ZDA, ki so zgled razvoja sodobno organizirane in opremljene vojaške organizacije.

Do leta 1956 je bilo v ZDA članov družin - legalno podpiranih članov s strani vojaških uslužbencev - po številu več kot pa samih aktivnih članov vojaške organizacije. Do leta 1983 je več kot polovica vojaških oseb v ZDA, Veliki Britaniji, Kanadi in Avstraliji poročenih, po raziskavah tudi 80 % karieristov. Za žene članov vojaške organizacije se je smatralo, da niso bile udeležene na trgu delovne sile. Večja udeležnost žensk v vojaškem poklicu se je začela šele konec osemdesetih. Leta 1989 je bilo več kot 50

% partnerjev vojaških oseb že udeleženi na trgu delovne sile, delež pa se je v devetdesetih letih še povečeval.

Vedno več vojaških družin je imelo oba starša zaposlena na trgu delovne sile, s tem pa se je posledično povečala tudi potreba po otroškem varstvu. Še dodatno se je vedno več žensk začelo odločati za vstop v vojaško organizacijo, v ZDA je tako leta 1989 že 10 % aktivne sile žensk. S tem, ko so ženske vstopile v aktivno silo, se je povečalo tudi število porok med samimi sodelavci. Tako je prišlo do nastanka nove vrste vojaške družine, družine, ki vsebuje dva pripadnika .

Vojaška družinska podpora temelji na dveh premisah:

- vsak posameznik prenaša odgovornost za svojo družino;
- vojaška družina je praviloma močna in sposobna zdravega funkcioniranja.

Vseeno drži, da edinstven stres in okoliščine, inherentne v totalni predanosti, ki jo zahteva vojaški poklic in pogosto mobilni življenjski stil, potrujejo, da vojaška organizacija potrebuje sistem družinske podpore. Velikost in pozornost do ustanovitve sistema dobro organizirane družinske podpore sta odvisna od posamezne države, njihove politike in percepcije družine kot vojaški organizaciji pomembne institucije.

Nekateri izmed posameznih dejavnikov za velikost in vrsto podpore so predvsem stopnja, do katere je sila premična/mobilna izven države, velikost in plačilni status sile, podpora, ki jo ima sila v javnosti, poročeni in družinski status članov sile, status ženske v družbi in glede na to ali ima vojaška organizacija naborniško ali poklicno vojsko (Duprey 1993: 285).

6.3 Raziskovanje družinske podpore

Splošno raziskovanje glede vojaških družin in vprašanj družinske podpore, politik in programov, povezanih s tem, se je v zadnjih letih močno povečalo. Zelo malo raziskav tega področja je potekalo pred letom 1975, po tem pa je bilo izvedeno veliko različnih raziskav in anket v številnih državah, med bolj odmevnimi so bile raziskave v ZDA, Veliki Britaniji, Izraelu, Avstraliji in Nemčiji, ki so se osredotočile na raziskovanje družinskih dejavnikov in funkcioniranja kot tudi različnih aspektov odnosa med družinskimi in vojaškimi dejavniki.

Raziskovalne študije v ZDA ocenjujejo učinke družinskih centrov na življenje poveljnikov in drugih članov. Poveljniki te centre ocenjujejo kot pomembne za obstanek,

moralo in pripravljenost pripadnikov vojaške organizacije. Pozitivna korelacija je bila najdena med družinsko podporo članov in karierno zavezanostjo samega člana vojaške organizacije.

Programi, ki pomagajo pri iskanju službe partnerju, so pokazali na povečanje priliva dohodka za vojaške družine. Na splošno pomeni želja partnerja, da ostane ali zapusti vojaško organizacijo, edino veliko determinanto. V bistvu je bila vzpostavljena povezava med družino in obstankom v vojaški organizaciji, kar pomeni, da odnos partnerja pomeni veliko vlogo pri oblikovanju kariere v vojaški organizaciji.

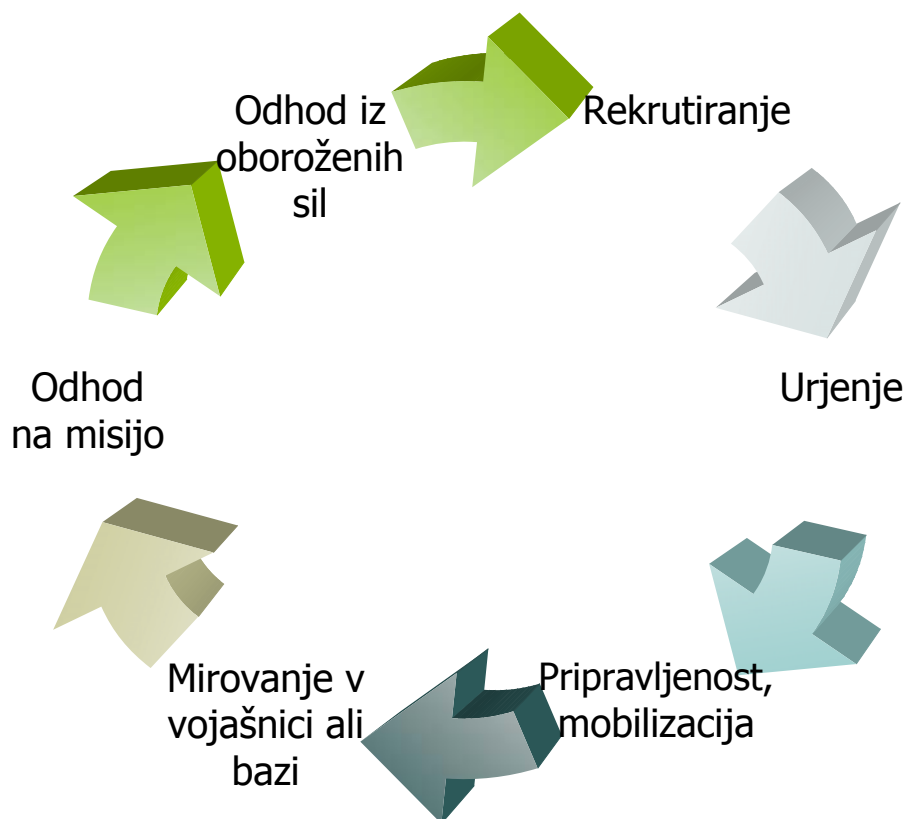
Ko se družinska podpora bolj in bolj širi, se s tem vedno bolj uporablja. Tako se pričakuje, da bodo storitve usmerjene k temu, da se bo opisovalo in dokumentirano vplivanje različnih programov pripravljenosti, produktivnosti in drugih z vojaško organizacijo povezanih dejavnikov (Duprey 1993: 286).

6.4 Sistem družinske podpore

Pomoč vojaškim družinam je izredno pomembna, saj poklicnemu vojaku omogoča, da ima navkljub posebnostim svojega poklica normalno družinsko življenje. To je eden od motivacijskih dejavnikov. Večina poklicnih vojakov se za ta poklic ne bi odločila, če bi to pomenilo, da ne bi imeli ali bili člani družine. Tu gre za pomemben del motivacije pri popolnjevanju poklicnih oboroženih sil.

Strokovnjaki so določili pet stopenj cikla vojaškega življenja in na podlagi tega določajo ustrezne programe pomoči vojaškim družinam, verjetno pa bi lahko v ta cikel uvrstili še eno stopnjo. To je odhod iz oboroženih sil.

Slika 6.4.1: Prikaz stopenj vojaškega življenja

Vir: internetni vir pod zaporedno številko 32,44.

Prva stopnja je rekrutiranje. Na tej stopnji je pomoč, ki jo država omogoča vojaškim družinam, pomembna motivacija. Očetje in možje se zaradi tega lažje odločajo za vstop v poklicno vojsko, saj vedo, da družina ne bo ostala sama v primeru težav ali smrti. Na tej stopnji je pomembno zagotoviti prehod civilista v vojaško sfero, ga pripraviti na prihajajočo vojaško kariero in omogočiti njegovi družini finančno varnost v času prehoda v vojaški poklic.

Stopnja urjenja že zahteva selitev družine na kraj urjenja. Na tej točki je potrebno družini zagotoviti finančno pomoč, pomoč pri selitvi in nastanitvi v novem kraju. Družino, vključno s poklicnim vojakom, je potrebno pripraviti na novo družinsko situacijo. Potrebno je zagotoviti svetovanje in zaščito vsem družinskim članom.

V fazi pripravljenosti in mobilizacije je potrebno zagotoviti pomoč staršem pri vzgoji otrok, finančno pomoč in svetovanje, svetovanje in zaščito družinskih članov, otroško nego, pomoč v primeru krize, pomoč pri mobilizaciji. V tej fazi potrebujejo vsi

družinski člani največ pomoči, saj gre za povsem novo situacijo, ki je mnogokrat stresna in je povezana z mnogimi dvomi in strahovi.

V fazi mirovanja je družina dalj časa nastanjena na istem kraju, zato je potrebno poleg naštetega v prejšnji fazi partnerjem poklicnih vojakov zagotoviti pomoč pri iskanju zaposlitve.

V fazi odhoda na misijo ali v akcijo je potrebno zagotoviti družini vse že nešteto, pa tudi čim lažjo komunikacijo poklicnega vojaka z družino.

V zadnji fazi, ko se poklicni vojak odloči za izstop iz oboroženih sil zaradi upokojitve ali drugih razlogov, je potrebno vojaku in družini zagotoviti čim lažji prehod v civilno sfero, tako fizičen kot psihološki. Vojaku je potrebno prikazati alternative za zaposlitev, morda omogočiti prekvalifikacijo ali dodatno izobraževanje, še je mogoče (internetni vir po zaporedno številko 32).

6.4.1 Naloge sistema družinske podpore

V državah, ki aktivno sodelujejo v mednarodnih misijah izven ozemlja svoje države, je program družinske podpore praviloma bolj razvit. Tako ima tudi Nemčija zelo dobro razvit model družinske podpore.

Organizacija za družinsko oskrbo nudi asistenco s človeškim kadrom, ki zna poslušati ljudi, osebje je kvalificirano za dajanje informacij in dajanje poklicnih nasvetov. Njihovi prostori so razporejeni po ozemlju celotne države. Organizacija nudenja pomoči ima odprte prostore, ki so na voljo ob določenih dnevih.

Naloge organizacije obsegajo:

- razpravljanje, skrb, informiranje in podporo kot centralni organ stika s civilno družbo;
- družinsko podporna-organizacija poskrbi v vseh primerih oskrbe/podpore za pomoč in posredovanje znotraj in izven vojaške organizacije;
- oddelki, stacionirani na terenu, dajejo občutek, da niso sami, ko potrebujejo pomoč;
- pomagajo ustvariti kontakte med svojci in člani družine;
- časovno posredujejo informacije o aktualnem položaju, ki morajo biti na voljo vsem;
- posredovanje hitrih, obširnih in resničnih informacij;
- izpeljava informacijskih dogodkov;

- vse več stvari je dosegljivih pri oddelkih na terenu;
- različna oskrba, ki je odvisna od namena;
- sodelovanje z drugimi projekti pri velikih in majhnih problemih;
- omogočeno je zaupno strokovno posvetovanje pri vseh potrebnih subvencijah in pravicah, uradnih izhodiščih, vprašanih zavarovanja ter vseh mogočih upravnih zadevah.

Za vse te naloge skrbi organizacija družinske podpore. V naslednjem diagramu pa je lepo vidno, kaj vse so področja, na katera naj bi posegala družinska podpora in s kakšnimi sredstvi.

Slika 6.4.1.1: Prikaz mreže družinske podpore

Vir: internetni vir pod zaporedno številko 42

Velik poudarek se daje v sistemu na to, da lahko družine in njeni člani veliko naredijo sami ob ločitvah in delovnih dolžnostih partnerjev. S tem omogočijo lažje delovanje sistema ter sebi boljše in kvalitetnejše življenjske pogoje. Konkretno imajo v Nemčiji in na Nizozemskem dobro urejene internetne strani na katerih lahko najdejo družine vse potrebne informacije, na koga se lahko kdaj obrnejo, kje lahko dobijo pomoč in kako si lahko olajšajo življenje. V ZDA pa ima vsaka enota izdelan poseben priročnik

napotkov, kdaj in ob kakšni priložnosti se lahko na koga obrnejo, kaj morajo narediti, da bi njihovo življenje teklo čim bolj nemoteno.

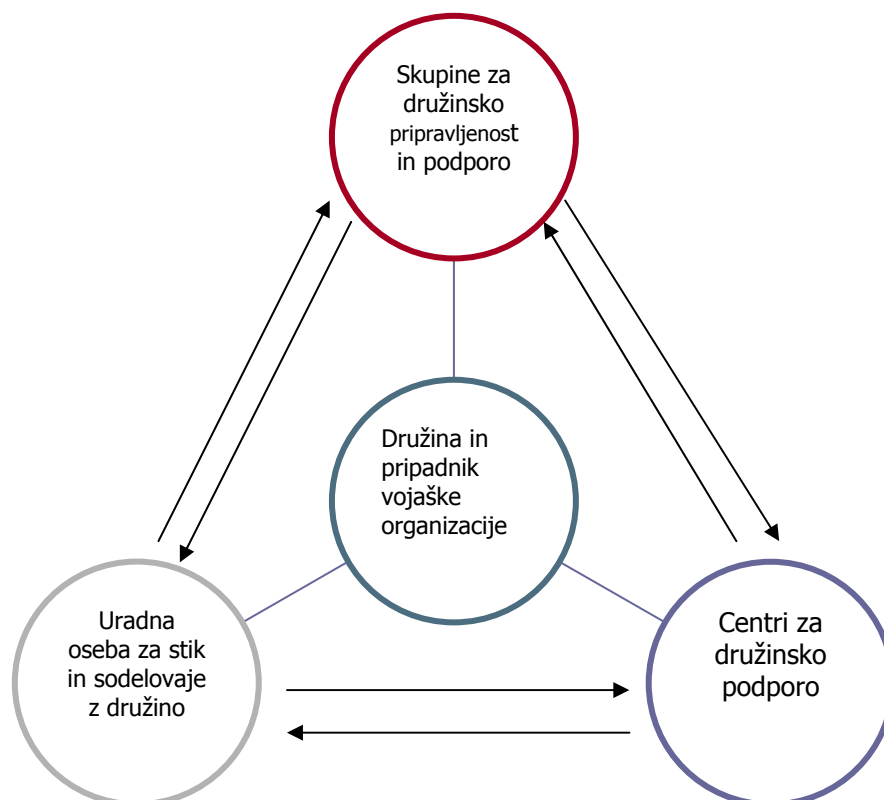
Družine nimajo samo uradnih internetni strani, na katerih se najdejo informacije v zvezi z družinsko podporo. Na visokem nivoju je organiziranost med samimi družinami, na primer žene imajo svojo internetno stran in forum, na katerem si izmenjujejo informacije, različne mesta ima svoje internetne strani, kopenska vojaka ima svojo informacijsko stran, letalstvo imajo svojo internetno stran ... Ne samo to, povezujejo se tudi v mreže izven državnih meja. Izhajajo razna glasila, povezana s statistikami, napotki in analizami vojaškega družinskega življenja (internetni vir pod zaporedno številko 42).

6.5 Sistem družinske podpore in misije

Odhod na misijo oziroma na delovno dolžnost izven države ima več stopenj. Odvisno je od naloge, ki jo bo posameznik opravljal. Najtežje se s spremembami soočajo pripadniki, ki odhajajo na mirovne misije ali bojne naloge.

Prav za te primere obstaja trikotnik družinske pomoči, ki ga sestavljajo skupine za družinsko pripravljenost in podporo, centri za družinsko podporo ter uradna oseba, ki vzdržuje stik in sodeluje z družino.

Slika 6.5.1: Linija komunikacije med tremi vejami družinske podpore

Vir: internetni vir pod zaporedno številko 42.

Emocionalne faze operacij

- a) Pred odhodom:
 - pričakovanje izgube,
 - odtujitev,
 - emocionalna dezorganizacija.
- b) Operacija:
 - stabilizacija in normalizacija,
 - pričakovanje prihoda domov.
- c) Po operaciji:
 - opredelitev zakona ali zveze,
 - ponovna vključitev in stabilizacija razmer.

Problemi vojakov na bojišču med operacijo Zalivska vojna (Golf war):

- ne točno določeno, koliko časa bo trajalo,
- pomanjkanje spanja in psihična izčrpanost,
- problemi s komunikacijo z domom,
- pomanjkanje zaupanja v skupine družinske podpore,
- izolacija brez zasebnosti, zelo visoka stopnja nasilja, sovražnosti, ki so jih prijavljali vojaki,
- hitri odhodi domov,
- reakcije na svobodo (pretirane).

Proces operacij (faze priprave):

- pred operacijo,
- tranzicija od doma,
- tranzicija na odhod-misijo,
- misija,
- tranzicija iz misije,
- tranzicija domov.

Tri področja, ki vplivajo na zaznavo:

- psihično (vedenje),
- kognitivno-zaznave (informacije),
- afektivno (občutja).

Problemi se pojavljajo tudi s komunikacijo, ko je pripadnik vojaške organizacije odsoten od doma. Takrat je vsak stik z družino pomemben. Družina se vsak dan srečuje s problemi, ki se tičejo tudi pripadnika, ker pa je odsoten, ne more dejansko sodelovati pri reševanju teh težav, lahko pa pomaga z nasveti, če je komunikacija z njim le mogoča.

Govorjenje po telefonu z nekom, ki je tisoč kilometrov daleč, je lahko pomirjujoče in lepo doživetje, vendar pa je po drugi strani lahko zelo stresno in polno razočaranja. To je predvsem takrat, kadar je zveza slaba in se pogovor nenadoma prekine.

Izkušnje kažejo na to, da je najboljši pogovor vnaprej napovedan. Seveda je potrebno upoštevati, da vzpostavitev komunikacije ni mogoče v prvih dneh namestitve in med operacijskimi dolžnostmi. V sodobnem času je vzpostavitev zveze mogoča kjerkoli s pomočjo satelitske komunikacije. Nekateri družine si pomagajo s tem, da posnamejo pogovor in ga otroci poslušajo, medtem ko čakajo na nov klic.

Vse bolj se uporablja tudi elektronska pošta, predvsem za tiste, ki imajo doma računalnik ali pa imajo kako drugače urejen dostop do elektronskega predala. Večinoma tudi pripadnikom vojaške organizacije omogočijo, da imajo komunikacijo z domačimi, tako je možna internetna povezava kjerkoli po svetu. Vendar pa se pojavljajo tudi težave, predvsem zaradi signalnih motenj.

Seveda pa elektronska komunikacija ni edini način, kako lahko družine komunicirajo z odsotnimi člani. Obstaja tudi klasična pošta. Pri pošiljanju navadnih pošilk obstajajo nekatere omejitve in pravila. Gre predvsem za navodila kako poslati pismo, da bo prišlo v prave roke. V določene države se ne sme pošiljati alkohol intobačnih izdelkov. Seveda je pomembno tudi, kaj se napiše v pismo, ki ga pošiljamo (internetni vir pod zaporedno številko 43).

6.6 Sredstva družinske podpore

Med sredstva družinske podpore spadajo različne zvrsti podpore, kot so programi, politika, napor, ki prispevajo k podpori ali povečajo kvaliteto življenja družin vojaških oseb. Vse več je dokazov, da družinska pomoč povečuje vojaško pripravljenost, produktivnost in ohranitev vojaškega poklica. Tako so oblikovani centri za družinsko podporo, kjer pomagajo tudi zunanji strokovnjaki.

6.6.1 Centri za družinsko podporo

Centri za družinsko podporo so se začeli ustanavljati v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v ZDA. Ustanovitvi je botrovala potreba vojaških družin v operaciji Puščavska nevihta. Večina teh centrov je bila že takrat dostopnih 24 ur in so imeli brezplačne telefonske številke. Najprej je bila njihova naloga informiranje, asistenca in dajanje napotkov vojaškim družinam, po 11. septembru 2001 pa se je njihovo območje delovanja razširilo na vzpostavljanje zdravstvene oskrbe, duhovne oskrbe, pravne pomoči.

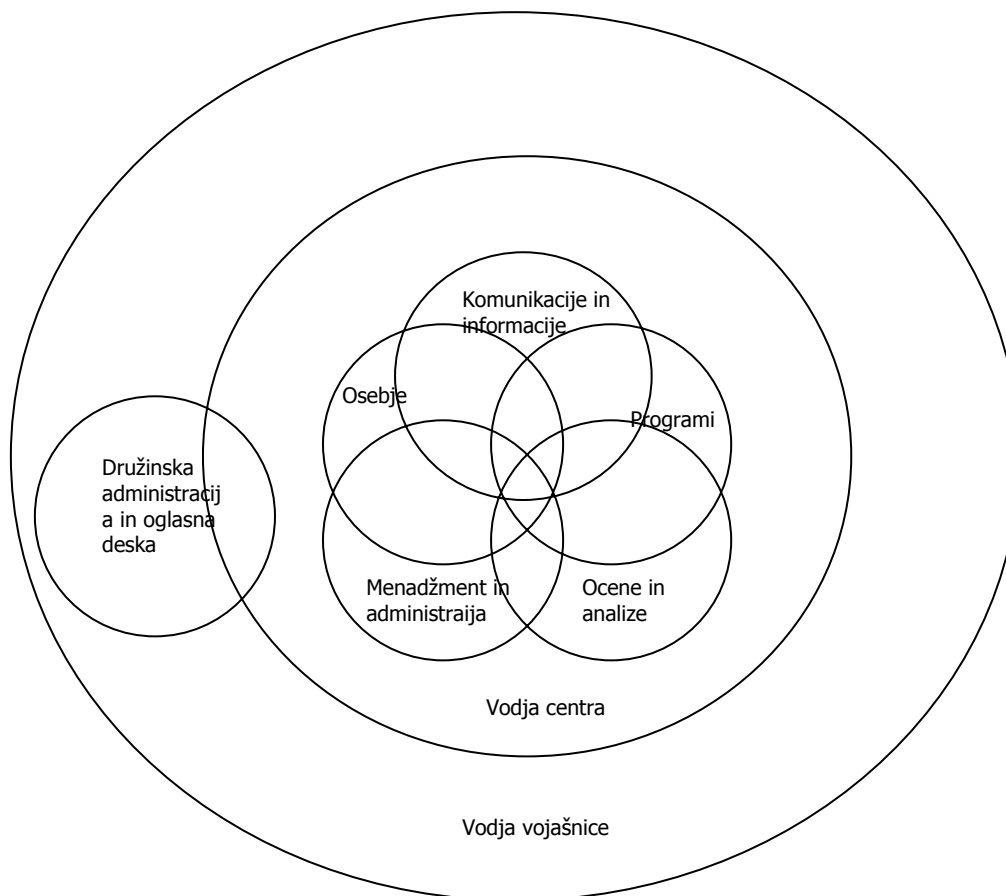
Centri so ustanovljeni po celotnem ozemlju države. Koliko jih je, je odvisno od velikosti države in od števila oporišč zunaj meja države. Njihova naloga je, da priskrbijo informacije v času zaporednih vpoklicev, mobilizacije, naravne nesreče in v času bojnega razvitja čet. So javni kanal informacij. Centri za družinsko podporo nudijo družinam asistenco in z osebjem, ki ga imajo, zagotavljajo podporni sistem. S tem jamčijo za

verodostojnost in resničnost danih informacij. Nudijo razne vrste asistenc in podpore družinam (reševanje raznih problemov od socialnih do pravnih vprašanj).

Naloga centrov za družinsko podporo je, da koordinira različne vire, ki jih imajo na voljo:

- duhovna oskrba,
- rdeči križ,
- veteranska organizacija,
- druge agencije in organizacije, ki so direktno ali indirektno povezane z podporo vojaških družin (Keel 1983: 25).

Slika 6.6.1.1: Odnosi med osebjem v centrih in njihove odgovornosti

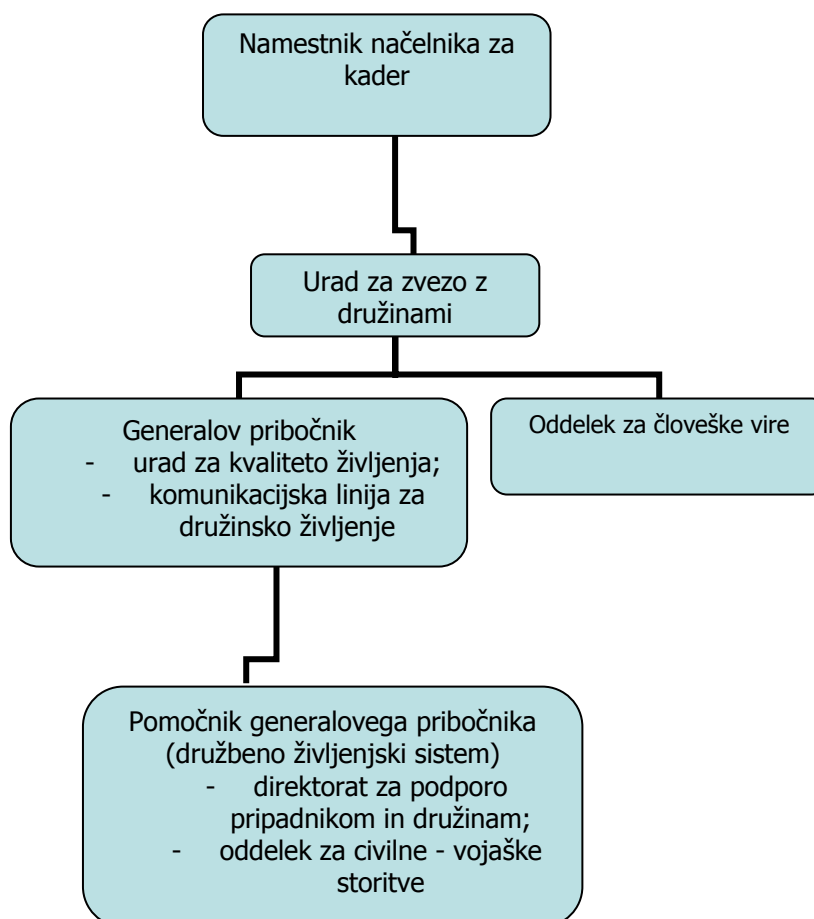

Vir: Keel 1983: 45.

Na sliki je lepo vidno, kako se prepletajo področja delovanja centra za družinsko podporo v delovanju ene vojašnice. Glavni organizator in tisti, ki bdi nad vsemi programi in informacijami, je vodja vojašnice, skupaj z vodjem centra za družinsko podporo skrbita za vodenje družinske administracije in dajanje oziroma pretok informacij do družin. Vodja centra tako določa programe, skrbi za ocenjevanje in analizo določenih programov, za zaposlovanje in šolanje osebja, za menedžment in administracijo ter za pretek informacij.

Vsak rod vojske ima lahko oblikovano svojo organizacijo centra za družinsko podporo. Centri so organizirani tako na državni kot na lokalni ravni. Od tega, na kateri ravni in v katerem rodu vojske delujejo, je odvisna tudi njihova notranja struktura.

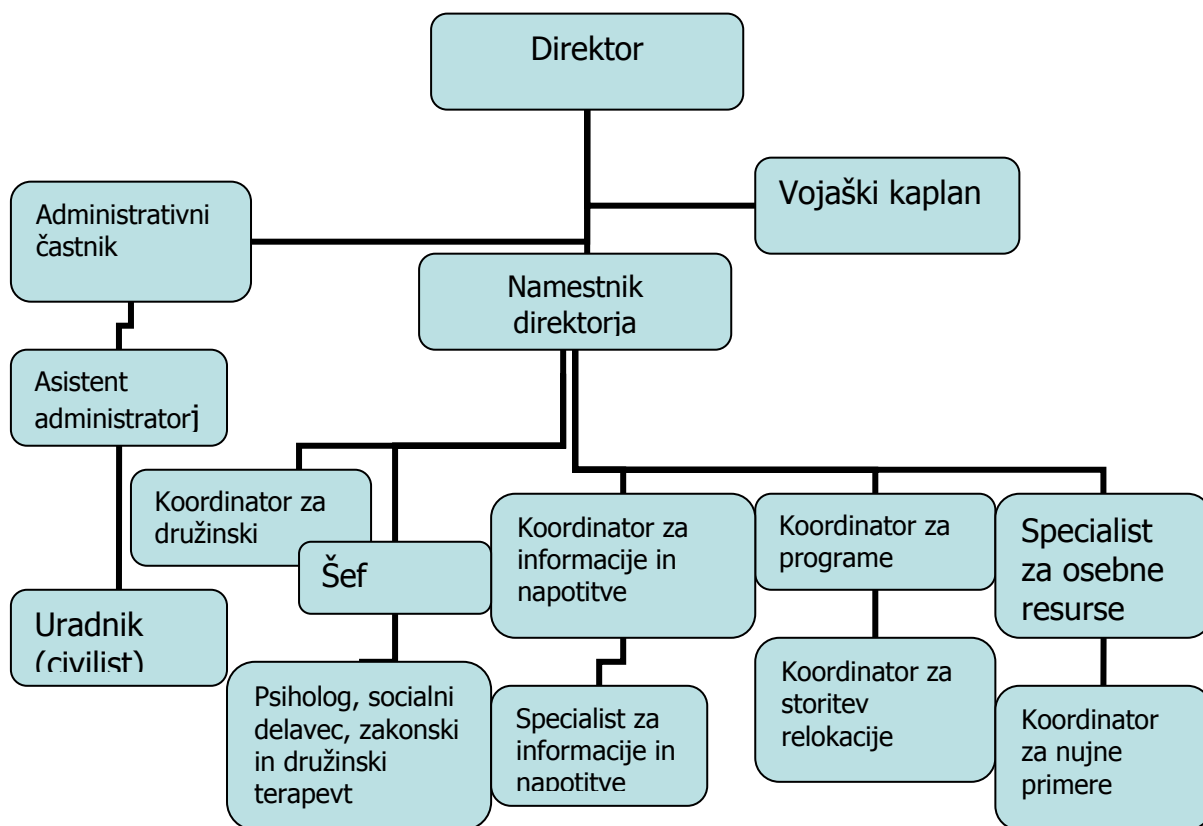
Slika 6.6.1.2: Državna organizacija centra glede na programsko organiziranje

Vir: Keel 1983: 15.

Drugačna je organizacija glede na osebje, ki sodeluje v centru. Za primer je lahko zelo razvejana struktura ameriške mornarice, ki je zelo podobna strukturi ameriške kopenske vojske, vendar je dodan še vojaški kaplan, ki ga prav tako poznamo v Slovenski vojski.

Slika 6.6.1.3: Slika organizacije centra za družinsko podporo na državni ravni glede na razvrstitev osebja v centru

Vir: Keel 1983: 17.

6.7 Prihodnost družinske podpore

Demografske spremembe in drugi vetrovi sprememb so po navadi vedno globalni, čeprav se pojavljajo z različno hitrostjo in intenzivnostjo v različnih državah. Zaradi tega je verjetno, da si bo vojaška ustanova prizadevala v vseh državah, da bo vojaško življenje bolj združljivo z družinskim in obratno.

Povečana pozornost se bo usmerila na stare starše vojaških članov. Ker se življenjska doba povečuje, to pomeni, da bo bodo mlade družine skrbele tudi za ostarele stare starše, kar bo še dodatno zapletalo družinsko življenje in navsezadnje mobilnost vojaške družine. Vojaška organizacija bo morala prilagoditi tako nekatera merila, zlasti tista, ki se tičejo mobilnosti, nastanitve, zdravstvene oskrbe. Prav tako bo potrebno večjo skrb posvečati varstvu otrok.

Povečanje različnih vrst družin, predvsem samskih (neporočenih) staršev, parov, pri katerih imata oba kariero v vojaški organizaciji, družine obeh delovnih staršev, bo pomenilo, da bo treba posvečati večjo skrb potrebam otroškega varstva, še pred tem pa bo treba urediti vprašanje, kdo je odgovoren za preskrbo in plačilo varstva. Verjetno bo vojaška organizacija bolj temeljito sodelovala s civilno družbo pri organiziranju in širitvi kvalitetnega, poceni in dostopnega varstva.

Verjetno bodo razmislili tudi o tem, ali bi subvencionirali ali celo priznali kot davčno olajšavo varstvo otrok, dali franšizo zasebnim varstvenim ustanovam, odstopili določen del ustanove in s tem aktivno povezali delovno okolje staršev z otroki. Vse to pa bi pomenilo večjo dostopnost, manj skrbi za starše in boljšo organiziranost.

Nastajajo tudi druge potrebe, ki jih bo morala vojaška organizacija prej ali slej vzeti pod svoje okrilje, če hoče da bo vojaška družina eden od stebrov vojaške organizacije.

Prav tako so pomemben predmet partnerji vojaških pripadnikov. V večini imajo ti civilno službo, vendar pa je potrebno poskrbeti tudi za to, da jo dobijo, ker je v sodobnem svetu življenje z enim dohodkom bolj težavno. V velikih državah po svetu partnerji izražajo željo po primerni zaposlitvi glede na svoje izkušnje in izobraževanje ter glede na primerno velikost plačila. Problem zaposlovanja v večini držav je namreč mobilnost vojaških družin, vendar imajo eno pozitivno stran, in to je, da so njihove selitve predvidene.

Prihodnost vojaške družinske podpore bo vsebovala predvsem povezovanje med storitvami znotraj države, predvsem med vojaško in civilno družbo, in med vojaškimi organizacijami različnih držav.

Takšno povezovanje bo preprečilo podvajanje storitev in bo znižalo stroške na dostopno raven. Ob zavezi k optimiziranju stroškov bo pozornost posvečena dokumentiranju ugodnosti, ki jih ima družina zaradi podpore. Vodstvo vojaške organizacije se bo verjetno ukvarjalo predvsem z gledanjem na programe kot na

investicijo, ne toliko na strošek, njihovo investiranje naj bi se povrnilo v obliki produktivnosti na delovnem mestu, pripravljenosti in ohranitvi zaposlenih v organizaciji (Duprey 1993: 286).

Moderna tehnologija bo igrala vedno večjo vlogo pri izvajanju programov družinske podpore. Začetek na tem področju pomeni avstralski sistem F.I.N.D. – »išči«, ki ga uporabljajo računalniki za shranjevanje in iskanje informacij o najrazličnejših temah. Povečalo se bo izdelava materiala za gledanje doma. Ta material bo vseboval potrebne informacije, predstavljanje na zanimiv način, ki bodo vsebovale najpomembnejši cilj podpore, to je priskrbeti prave informacije ob času, ko jih bodo uporabniki znali najbolj izkoristiti. Čeprav bo glavno vloga igrala moderna tehnologija, se bodo najbolj učinkoviti programi izvajali na ravni skrbnega in osebnega stika. Dokazi iz prakse tako kot iz študij kažejo, da je dobra in natančna informacija kritično pomembna, kot mora biti to, da je ta informacija izročena v načinu »ni mi vseeno«.

6.8 Priročniki za družinsko podporo

Priročniki za družinsko podporo so znani v vseh državah s tradicijo družinske podpore. Tako izdela vsak rod vojske svoj priročnik za družinsko podporo. V tem priročniku so informacije, ki služijo predvsem članom družine doma in jim omogočajo boljšo in lažjo pripravo na posameznikov odhod v tujino in v času njegovega odsotnosti skrbijo za nemoteno potekanje življenja doma. V priročniku so zbrane vse pomembne številke tako po hierarhični kot tudi po lestvici pomembnosti. Priročnik je po navadi razdeljen na 5 sklopov:

- pismo poveljnika (uvodni nagovor);
- mreža družinske podpore:
 - o družinska podpora na ravni bataljona,
 - skupine za družinsko pomoč,
 - o veriga odgovornosti,
 - o telefonske direkcije;
- družinska popravila:
 - o vzdrževanje doma,
 - o seznam preverjanja,
 - o zapis osebnih zadev;

- dostopne agencije in servisi:
 - o zdravstvo,
 - o zobozdravstvo,
 - o verske oskrba,
 - o duševno zdravje,
 - o pravna pomoč,
 - o finance,
 - o nastanitev,
 - o rdeči križ,
 - o družbene storitve,
 - o kaplanske storitve;
- predlogi:
 - o ostati v stiku,
 - o navodila v zvezi z ločenostjo družine,
 - o soočanje z osamljenostjo, dolgočasjem in negotovostjo,
 - o stvari, ki si jih morajo zapomniti partnerji,
 - o denar,
 - o varstvo doma oz. preprečitev kriminala,
 - o vzdrževanje avta,
 - o v primeru prometne nesreče,
 - o potovalni napotki (Family support handbook 1989: 2).

6.9 Prehod iz vojaškega življenja v civilno

Člani vojaške organizacije sklepajo delovna razmerja za določen čas petih oziroma desetih let. Nekaterim je cilj delati v vojaški organizaciji celo življenje, drugi si želijo novih izzivov, tretji pa dopolnijo delovno dobo in se upokojijo. Z zaposlitvijo v vojaški organizaciji posameznik sicer zagotovi sebi in svojim vzdrževancem možnost ekonomskega preživetja, toda hkrati tudi preda svoje življenje državi ter ji zagotavlja vojaško varnost in v zadnjem času tudi izpolnjevanje mednarodnih obveznosti na varnostnem področju. Zato si vojak zasluži, da država zanj vsaj nekoliko poskrbi tudi potem, ko ga ne potrebuje več. V času delovanja v vojaški organizaciji se veliko denarja, naporov in programov usmerja k ustvarjanju posameznikove vojaške osebnosti. Ko pa

posameznik zapusti sfere znanja, začne izgubljati tudi pomen njegove oblikovane samopodobe. Ta se začne prilagajati novim pogojem in izzivom, pri tem pa posameznik nima nobene pomoči. Zato je od posameznika odvisno, kako se bo prilagodil novonastalim pogojem. Nekateri se na novo okolje prilagodijo brez problemov, drugi pa imajo nenehne težave.

Lajšanje odhoda omogočajo ugodnosti, kot so:

- odpravnina za tiste, ki so služili več kot 6 let, kar je hkrati nadomestilo za izgubo ugodnosti ob upokojitvi;
- nadomestilo za brezposelnost do 26 tednov;
- pomoč pri izobraževanju v obliki šolnine;
- zdravstvena oskrba v obdobju prehajanja;
- pravočasno obveščanje o odhodu iz vojske;
- ugodnosti, ki jih imajo člani vojaške organizacije (Garb 2004: 24).

6.10 Sistem družinske podpore v Sloveniji

6.10.1 Celostna skrb za pripadnike

Celostna skrb za pripadnike (v nadaljevanju CSP) Slovenske vojske razvija področja, s katerimi bi prikrili razvojne vrzeli, ki so nastale pri napakah v delovanju sistema, oblikovanju vsebin ter metod dela za uveljavitev uravnovešenosti sistema delovanja, v katerem nastopajo človek, sredstva in čas. Poglavitna skrb sistema je usmerjena k zadrževanju kadrov, krepitvi povezanosti vojaških kolektivov, oblikovanju in vzdrževanju delovne ter bojne morale, vzdrževanju psihofizične pripravljenosti, povečanju motiviranosti za delo ter k podpori in skrbi za pripadnike Slovenske vojske in njihove družinske člane (Vešnar 2004: 82).

6.10.1.1 Namen programa

Namen programa celostne skrbi za pripadnika v Slovenski vojski je omogočiti poveljstvom in enotam celovito upravljanje delovnega časa in osredotočanje na delovne naloge, ti programi zagotavljajo razvoj pripadnosti posameznikov organizaciji, krepitev medsebojnih odnosov, oblikovanje nove delovne kulture in bojne morale. V ospredje se s tem postavljajo posameznik in njegovi interesi (Vešnar 2004: 89).

6.10.1.2 Izhodišča za razvoj sistema celotne skrbi

Izhodišča vsebujejo naslednja načela:

- odgovornost organizacije za posameznika;
- poznavanje in uveljavljanje odgovornosti poveljujočega kadra za sodelavce;
- enakopraven dostop do programov celostne skrbi, s katerimi uresničujemo obe obliki odgovornosti (Vešnar 2004: 83).

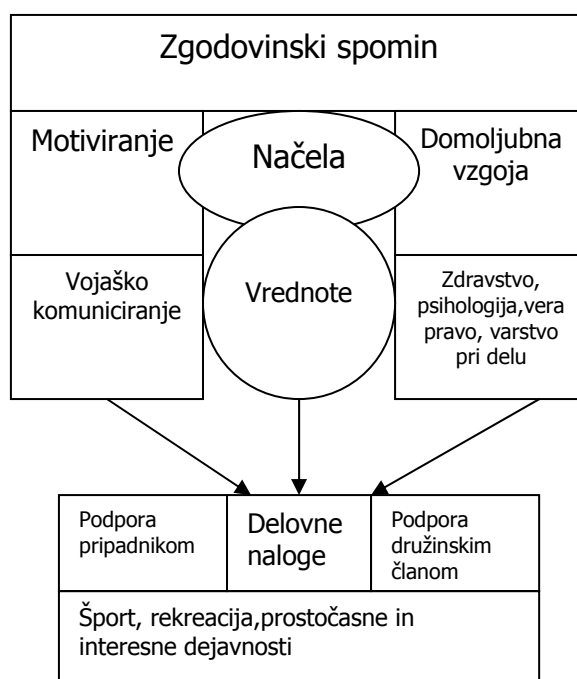
6.10.1.3 Področja dela celostne skrbi za pripadnika

Osnovni področji celostne skrbi sta profesionalno delovanje strokovnjakov in uveljavljanje obveznosti organizacije v upravljanju s kadri. Ravnanje s človeškimi viri je podlaga za uspešen razvoj in uveljavitev vseh drugih področij dela. Vsak posameznik mora biti najprej zaposlen, nato razporejen na dela in naloge glede na svoje sposobnosti in karierno pot in mora biti objektivno obravnavan v vseh kadrovskih postopkih in materialno stimuliran. Šele po tem se lahko razvije dolgoročna celostna skrb za pripadnika.

Velike vojske s kampusnim sistemom vojašnic imajo razviti dve področji dela, in sicer skrb za družino in družinsko podporo. Njihov sistem ni primerljiv in neposredno uporaben za Slovensko vojsko, kar so tam pripadniki nameščeni z družinami v vojašnicah. To jim omogoča zagotovljeno stanovanje, športne objekte in strokovno vadbo, zdravstveno in zobozdravstveno oskrbo, versko oskrbo, otroško varstvo, osnovno šolstvo, različne oblike strokovnega in vojaškega izobraževanja, organizirano popotništvo, letovanja in podobno.

Podpore, ki so predvidene pri projektu CSP, so: podpora pripadnikom SV in njihovim družinskim članom; prostočasne in interesne dejavnosti; domoljubna vzgoja; vojaško komuniciranje, govorjenje in poslušanje; zgodovinski spomin; motiviranje.

Slika 6.10.1.3.1: Področja dela celostne skrbi za pripadnike

Vir: Vešnar 2004:91.

Kot je prikazano na sliki, se kaže neposreden vpliv na posamezna področja. Zagotovo uveljavljeni programi vplivajo na izvajanje delovnih nalog, z določeno abstrakcijo (zaradi prikaza postopnosti delovanja in pomena njihovega razvoja) so razporejene v sistem. Da bi pripadnik najbolj uresničeval delovne naloge, se predajal in zavzemal pri delovnih obveznostih, mora zaupati sistemu in imeti občutek varnosti. Tako mora na primer pripadnik na misiji v tujini vedeti, da bodo domači prejeli določena denarna sredstva, da bo nekdo v njihovi matični enoti poskrbel za rešitev kriznih položajev, kadar družina sama tega ne bo zmogla. Prav tako mora biti prepričan, da domači vedo, kje iskati pomoč in katere vrste pomoči lahko pričakujejo od organizacije in podobno. Posameznik, ki se osredotoči na delo, mora med svojo odsotnostjo zaupati sistemu skrb za svojo varnost in varnost svojcev (Vešnar, 2004: 94).

Najširše področje celostne skrbi delimo na:

- programsko sodelovanje različnih strokovnjakov (pravniki, psihologi),
- program za pripadnike, ki so na delu v tujini ali tja odhajajo,¹⁴

¹⁴ Opisano v poglavju skrb za pripadnike na misijah.

- splošen program za pripadnike.

Splošen program podpore pripadnikom in njihovim družinskim članom obsega socialno oskrbo, pomoč pri iskanju stanovanja, svetovanje za izobraževanje, organizirana druženja, program za mladostnike, tematske dneve, delo kluba, posebne programe v centrih za celostno skrb zunaj vojašnic, pomoč družinam, na primer občasno varstvo otrok, podporo družinam, na primer pri selitvah, vse vrste svetovanja, vodenje evidenc umrlih in skrb za domače po smrti pripadnika, oblikovanje pogrebne dejavnosti, vodenje evidence upokojencev in sodelovanje z njimi, redno sodelovanje na porokah pripadnikov, če ti tako želijo, organizirane vojaške trgovine, izdelavo informativnega gradiva za zdravstveno in psihološko področje in prostočasne dejavnosti, sodelovanje z veterani in podobno. V to področje bomo šteli tudi solidarnostne dejavnosti, ki pa še niso dovolj osmišljene. Poseben program skrbi bodo izvajali v centrih za celostno skrb, kjer bodo glede na pogoje organizirali tudi program krepitve duha in telesa.

Vendar se ta področja v Slovenski vojski zaradi neizkušenosti ne izvajajo do potankosti. Vojaški kaplan Jakopič meni, da bi bilo potrebno področje razdeliti na dve kategoriji: na tiste, ki so v službi domovini doma, in na tiste, ki opravljajo delo v operacijah kriznega odziva v tujini. Za podporo družinam doma bi bili nujno potrebni stanovanjski servis (pomoč pri selitvi), popoldansko varstvo otrok (ali vrtec), razna svetovanja, delavnice, družinsko srečanje ob vikendih, obiski na delovnem mestu, dnevi odprtih vrat, posredovanje ponudb za izlete, podeljevanje zakramentov, duhovne vaje za tiste, ki želijo, zakonske skupine, katehumenat ...

Za tiste, ki delujejo v tujini, pa bi bilo potrebno vzpostaviti klepetalnico, servis, ki bi pomagal družinam ob odsotnosti vojakov, npr. pri hišnih opravilih, ki jih niso sposobne opraviti same ... Za uspešno delovanje programa naj bi obstajali referenti za CSP, ki so lahko pravnik, kaplan, psiholog, kaplan, pastoralni asistent, socialni delavec (Vadnjak 2005:18).

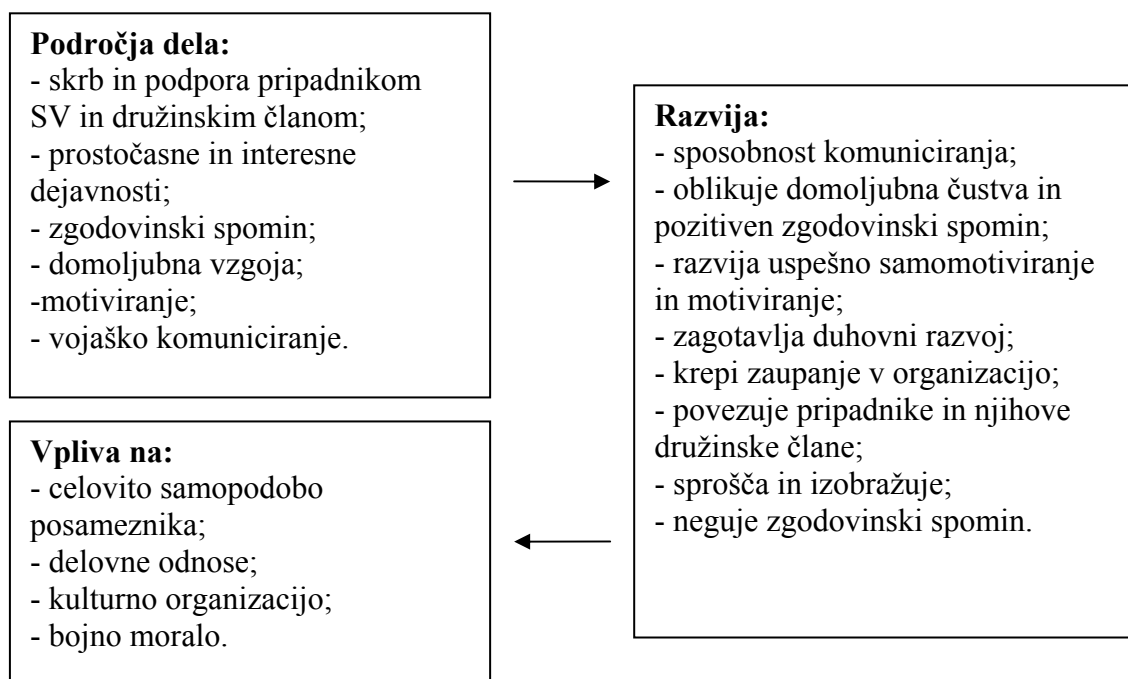
Prostočasne in interesne dejavnosti:

- kulturne dejavnosti: slikanje, risanje, fotografiranje, modelarstvo in maketarstvo, organiziranje likovnih kolonij, razstav;
- športne dejavnosti: učenje športnih disciplin, organiziranje vadbe in strokovna pomoč pri njej, tudi pomoč pri nakupu športne opreme, organiziranje športnih tekomvanj;

- rekreativne dejavnosti: vodene in programsko ponujene dejavnosti pohodništva, fitnesa, planinstva, programi organiziranih vikendov in taborov; pomemben del programov so dejavnosti v civilni strukturi ter mednarodno počitniško sodelovanje in izmenjava med vojskami v Evropi;
- proučevanje vojaške zgodovine: posredovanje literature, vodenje po zgodovinskih lokacijah, organiziranje vojaško zgodovinske poti;
- klubsko druženje: klubi so prostor druženja, mesto dogovorov za družabne prireditve, različna predavanja in predstavitve ter ponujajo programov za vse navedene dejavnosti.

V CSP vključujemo tudi Društvo klubskih dejavnosti, eden od programov je klub borilnih veščin, ki ga že vodijo usposobljeni strokovnjaki.

Slika 6.10.1.3.2: Prikaz vpliva celostne skrbi pripadnikov SV na ključne prvine vojske

Vir: Vešnar 2004: 96.

Z uresničevanjem programov celostne skrbi ocenjujejo, da bodo zagotovili celostno oskrbo pripadnikov in njihovih družinskih članov, hkrati pa bodo enote in poveljstva lahko bolje opravljala svoje osnovne naloge (Vešnar 2004: 96).

6.10.1.4 Organiziranost celostne skrbi za pripadnika

Izhodišča so naslednja.

1. CSP v sedanjem sistemu poveljstva in enot organizirajo kot redno dejavnost Slovenske vojske s posameznimi izvajalci in organizatorji v poveljstvih in enotah. Klubi se organizirajo v vojašnicah. Prostočasne dejavnosti potekajo v počitniških objektih Ministrstva za obrambo, interesne pa v klubskih prostorih vojašnice. Dejavnost celostne skrbi je v tem primeru vključena v sektorje in oddelke, ki se ukvarjajo s kadri.
2. Celostno skrb organizirajo v sistemu poveljstev in enot ter centrih za celostno skrb. V vojašnicah so klubi s ponudbo programov, ki jih izvajajo v centrih. Izvajajo neposredno skrb v enotah in sodelujejo v programih centrov. Celostna skrb je redna dejavnost SV, organizirana v sektorjih ali oddelkih za kadre. Centri za celostno skrb so samostojne poslovne enote in so povezani z Generalštabom Slovenske vojske.
3. Po zgledih iz tujine organizirajo posebno službo za celostno skrb, znotraj katere so organizirane enote po vojašnicah, ki pokrivajo vse redne dejavnosti celostne skrbi za vse enote v posameznih vojašnicah in vodijo klube ter vojaške trgovine, in organizacije enote oziroma centre za celostno skrb, ki so zunaj vojašnic organizirani na različnih lokacijah po Sloveniji. V vsakem primeru programsko sodelovanje strokovnjakov načrtujejo na najvišji ravni organiziranosti v Slovenski vojski in ga izvajajo po vseh vojaških lokacijah (Vešnar 2004: 95).

6.10.1.5 Skrb za pripadnike na misijah

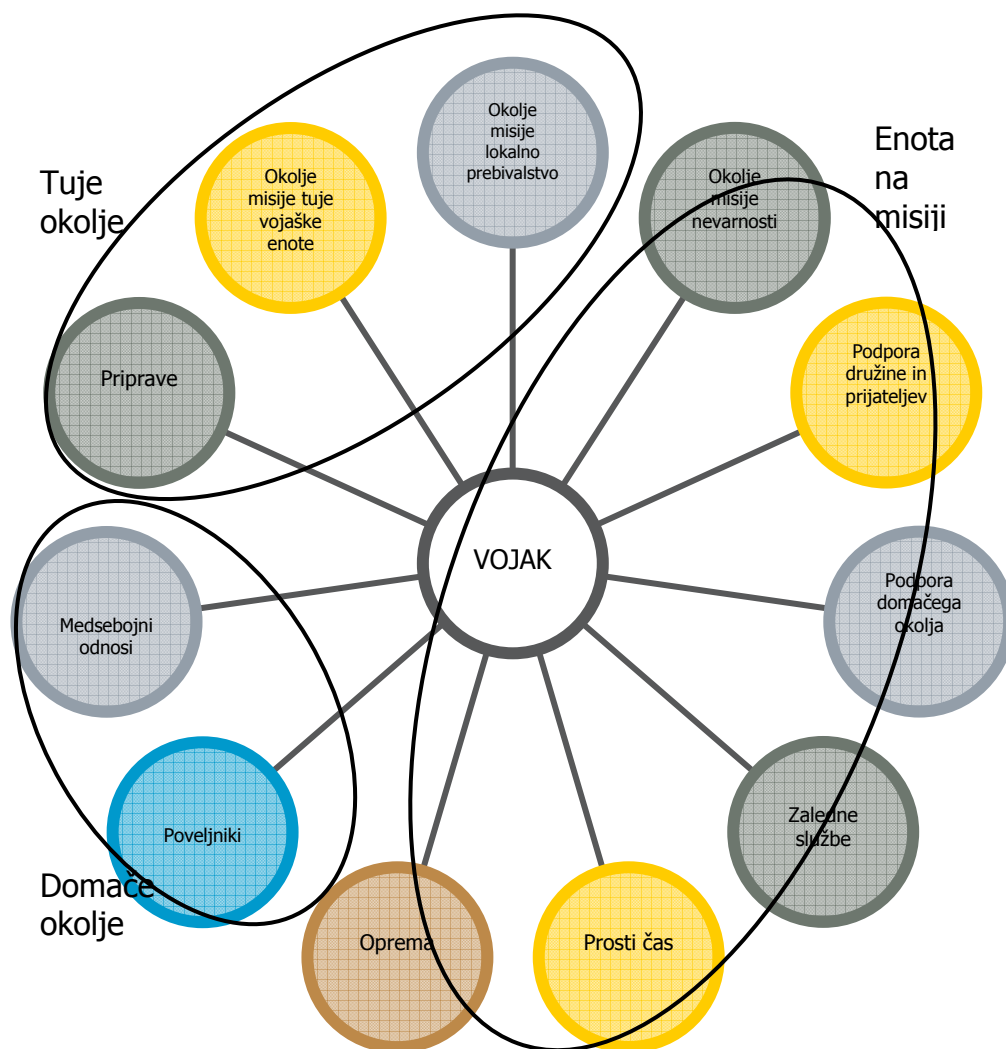
Slovenija kot članica Organizacije združenih narodov (OZN), Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in kot članica Nata in Evropske unije sodeluje s svojimi slami v mirovnih operacijah od leta 1997. Slovenski vojaki so sodelovali in še sodelujejo na številnih misijah. Trenutno največja operacija je sodelovanje 600 pripadnikov slovenske vojske na Kosovu. Začelo se je z misijo Alba pod poveljstvom OVSE v Albaniji, 10 pripadnikov je delovalo v UNFICYP na Cipru in 18 pripadnikov v misiji SFOR v Bosni in Hercegovini vse v letu 1997. Iz začetnega števila 50 pripadnikov je

to število do leta 2003 zraslo na 184,... (internetni vir pod zaporedno številko 45). Danes pa je stanje že več kot 600 pripadnikov, izven meja Slovenije.

Kandidati morajo izpolnjevati pogoje za sodelovanje v mirovni operaciji, ki jih sestavljajo pozitivna ocena varnostnega tveganja za načrtovanje dolžnosti, končno usposabljanje po načrtu usposabljanja, znanje angleškega jezika, ustrezen čin oziroma razred pri vojaških uslužbencih glede na določenost na mirovni operaciji. Vsak kandidat gre pred tem tudi na psihološke priprave, v teh delavnicah je glavni poudarek na zmanjšanju vpliva stresa (Pišlar 2003: 22).

Med organizirane skrbi spada tudi skrb za pripadnike in njihove družine. Veliko pripadnikov ima družino, za katero morajo poskrbeti pred odhodom. Takšen odhod je pogosto družinski projekt. Pripadnike je treba opozoriti na takšne malenkosti, ki se nam drugače zdijo samoumevne, kot je oddaja davčne napovedi, podaljšanje registracije osebnega avtomobila, zamenjava plinske jeklenke ... Druga stran pa je osebni in čustveni vidik odhoda na misijo, saj bo pripadnik od družine ločen dalj časa. Cela družina se mora navaditi na težave zaradi ločitve, na nostalgijo, jezo, žalost, nihanjem razpoloženja, nepovezanost, izoliranost ... Če so s temi težavami seznanjeni, se jih hitreje zavedajo in jih drugače rešujejo (Pišlar 2004: 20).

Slika 6.10.1.5.1: Odnosi med dejavniki motivacije in pripravljenostjo vojakov za mirovne misije

Vir: internetni vir pod zaporedno številko 32 in 44.

Kot kaže slika 6.10.1.5.1 je pomemben dejavnik motivacije tudi domače okolje, v katerega spadajo prijatelji in na prvem mestu družina. Izkušnje vojakov kažejo, da so že pred odhodom na misijo, predvsem pa med misijo, zelo pomembne podpora najbližjih in urejene poslovne, pravne ter finančne zadeve. Zaradi neurejenih zadev doma se vojak ne more osredotočiti na delo na misiji. Tako slabše opravlja svoje delo, trpi sam, svoji družini pa zaradi oddaljenosti ne more pomagati, družina doma pa je nezadovoljna, ker je prepuščena sama sebi. Napetosti se rešujejo z dobro komunikacijo z domačimi, kar pomeni, da jim mora biti omogočena komunikacija z družino (telefon, internet ...). Za

vojake na misijah in njihove družine skrbi tudi duhovniška ekipa. Takšno problematiko pomaga reševati tudi program CSP.

Programsko sodelovanje predstavljajo različne oblike svetovanja in izobraževanja. Programi se bodo izvajali v centrih za celostno skrb po vojašnicah, v določenih dneh in zunaj delovnega časa. Sodelovali bodo zdravniki, pravniki, strokovnjaki za varstvo pri delu, psihologi in socialni delavci.

Programi se začnejo z zbiranjem podatkov in oblikovanjem datotek: kakšna skrb, za koga, kje, kdaj, v kakšnem položaju in podobno. Sledijo programi za pripravo na delo v tujini in urejanje pogojev za bivanje med službovanjem v tujini, urejanje povezav v obliki klepetalnic z matično enoto in domačimi, urejanje prostora za druženje, oprema za družabne igre, knjižnica itd. Po prihodu s službovanja v tujini bodo za pripadnika pripravili program ponovnega vključevanja in resocializacije, sproščujočega druženja z domačimi (Vešnar 2004: 95).

6.10.1.6 Aplikacija in izvajanje celostne skrbi za pripadnika Slovenske vojske v vsakdanjem življenju

Podporo družini v SV uresničujejo tudi z organizacijo družinskih dnevo, ki so namenjeni medsebojnemu spoznavanju in druženju z družinskimi člani. Tako organizirajo tudi dan Slovenske vojske in dan posameznih enot, da lahko takrat družina nazorno vidi delovno mesto svojega člana, si ogleda prikaz postopkov dela in druge zanimivosti. Lep primer družinskega druženja je organizacija družinskega srečanja pripadnikov 14. inženirskega bataljona v vadbenem centru na Pokljuki. Potekale so razne športne aktivnosti in predvsem sproščeno druženje. Ker je bil odziv tako velik so ga morali organizirati v dveh delih. Pripadnikom in njihovim družinam je na voljo duhovniška ekipa, ki poleg tega sodeluje pri organiziranju počitniških taborov za otroke pripadnikov. Ti tabori potekajo dvakrat letno, v času zimskih počitnic in poleti.

Da tako obsežen projekt zaživi, potrebujejo določena sredstva. V prvi brigadi so že začeli izvajati prakso, da so pripadniku ob rojstvu otroka podarili vrednostni bon za 30.000. To prakso so morali prekiniti, ker v zakonu o obrambi ni zakonske podlage (Vadnjal 2005: 17).

6.10.2 Omejitve v sistemu družinske podpore

Do omejitev družinske podpore prihaja zaradi več razlogov. Eden od njih je sistem, ki odreja in organizira družinsko podporo. Sistem lahko ugotovi, da se za takšen projekt ne potrebuje toliko denarja in ta denar prerazporedi. Tako je potrebno sistem družinske podpore omejiti. Druga veja so prostovoljci, ki pomagajo in delujejo v samem sistemu. Če teh ne bi bilo, lahko pride do omejitev samega posredovanja družinske podpore. Največjo omejitev za sam sistem delovanja družinske podpore pa pomenijo posemezniki, ki nočejo pomoči sistema družinske podpore. Ti za sam sistem predstavljajo največjo omejitev. Cel sistem deluje tako, da je pomoč na voljo, če jo pripadnik potrebuje, če pa jo le-ta noče, mu je nihče ne more vsiliti. Družinske podpore po navadi ne poiščejo mlajši poklicni vojaki in njihove družine, mlade žene oz. partnerice z majhnim otrokom. Razlog je predvsem v tem, da take družine raje rešujejo probleme same ali pa ne poznajo dobro programov in storitev, ki jih nudi družinska podpora, si želijo zasebnosti, ne morejo ob določenih urah priti do centrov za družinsko podporo. Raziskava tudi navaja, da imajo družine drugačne potrebe, ki pa jih žal program družinske podpore ne more zadovoljiti (internetni vir pod zaporedno številko 46).

6.10.3 Stanje v slovenski vojski

Odhod je obravnavan že leta 1994 v Zakonu o obrambi, čeprav se določila niso uveljavila. Večina redkih odhodov je bila prostovoljnih. Večina osebja je bila starostno in izobrazbeno neustrezna. Kadrovske politike je potrebno skrbno in nenehno načrtovati. Pravna podlaga za pristop k funkcionalni demobilizaciji in ponovni socializaciji je Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi iz leta 2002. Optimističen občutek preprostega prehoda v civilno kariero po nekajletnem služenju pa je lahko tudi varljiv. Pred leti pridobljeno znanje je namreč pogosto že zastarelo, veliko vsebin se pozabi, izkušnje iz vojaškega življenja in dela lahko močno spremenijo odnos do osnovnega civilnega poklica in do dela v civilnem okolju, delodajalci niso vedno navdušeni nad zaposlovanjem nekdanjih vojakov, druga kariera pa je težavna tudi zaradi starosti iskalcev zaposlitve (Pišlar 2003a: 21). To je podprojekt projekta PROVOJ – profesionalizacija vojske.

6.10.4 Splošne ugotovitve

Celostna skrb za pripadnike je glavni projekt, v katerega spada tudi projekt družinske podpore. Veliko se dela na samem zagonu celotnega programa, vendar pa še vedno manjkajo nekatere osnovne stvari, predvsem je to zakonska ureditev tega področja. Na splošno se dela premalo na zadovoljstvu pripadnikov vojaške organizacije, saj se celotno kolesje obrambnega sistema premika zelo počasi. Hitrost in ažurnost sta predvsem pomembni za kasnejše pridobivanje kadrov, ki razmišljajo o tem, da bi se pridružili oboroženemu sistemu.

V stiku s pripadniki je bilo opaziti veliko prizadevanje za vključitev družine v vojaško življenje ter za spoznavanje dela, navad in procesov, ki jih opravljajo družinski člani na delovni dolžnosti. Res je, da se organizirajo srečanja, vendar je kdaj pa kdaj to premalo za spoznavanje pravega delovnega okolja. Resnične razmere se spoznajo samo preko dobrega vzdušja na delovnem mestu in razumevanja družinskega življenja in obveznosti.

7. Sklep in verifikacija hipotez

Diplomska naloga temelji na stališču, da ima sistem družinske podpore pomembno vlogo pri uravnoteženju odnosa med družino in vojaško organizacijo. Iz opisanega lahko to osnovno izhodišče potrdimo. Vojaški poklic vpliva tako na življenjski stil posameznika kot tudi na celotno družino. Glede na to, da je toliko različnih služb združenih v vojaški organizaciji, pa lahko vseeno sklepamo, da eni bolj, drugi pa manj občutijo vplive vojaškega življenja. Primerjava z drugimi poklici je najlepše prikazana v reklamnem spotu Slovenske vojske.

Iz te osnovne hipoteze so bile izpeljane pomožne trditve, ki so potrdile glavno hipotezo. Med družino na eni strani in vojaško organizacijo na drugi strani je v sredini med obema posameznik, razpet med dvema zahtevama, med dvema polovicama svojega vsakdanjika. Iz splošne definicije družine je izpeljana definicija vojaške družine z vsemi njenimi razlikami in posebno kategorijo, ki opredeljuje obstoj vojaške družine, to so otroci.

Otroci pripadnikov vojaške organizacije se srečujejo z drugačnim načinom življenja. V večjih državah z bolj organiziranim sistemom in z večjim teritorijem države pride takšna problematika še bolj do izraza. Najbolj na življenje otrok vpliva to, da lahko

izgubijo bližnje zaradi narave dela, ki ga opravljajo. Dejavnik tveganja izgube življenja je še višji zaradi sodelovanja v različnih oprecijah. Vsak, ki ima enega od staršev na misiji izven domovine, najprej pomisli na to, da se bo zgodilo tako, kot se dogaja v različnih filmih, namreč da bo zazvonil telefon ali pa prišel telegram, da je prišlo do tragične situacije. Nehote člani družine razmišljajo o tem, kaj, če svojih dragih ne bodo videli več. Problem za otroke pomenijo tudi selitve, drugačne delovne ure staršev ... Čeprav nekateri avtorji pravijo, da drugačnost vojaškega življenja ne vpliva toliko na drugačnost odraščanja otrok, prav avtorica knjige *Vojaški otroci* potrди, da je odraščanje otrok vojakov lahko zelo drugačno od njihovih vrstnikov. S tem lahko hipotezo potrdimo, saj je gledanje na ta problem podkrepljeno z izjavami in primeri, ki jih navaja. Če odraščanje otrok ne bi bilo drugačno, se ne bi trudili z različnimi projekti, da otrokom približajo in omogočijo spoznavanje vojaške organizacije.

Sistem poskuša razbremeniti posameznika, zlasti pa njegovo družino, predvsem zaradi poznavanja določenih vzorcev in napak, ki so se pojavljale v preteklosti. S tem lahko pripomore k odpravi določenih stereotipov in predsodkov, ki zaznamujejo tako vojaško družino kot tudi vojaško organizacijo. Če ne bi potrebovala programa za vzpostavljanje odnosa med družino in vojaško organizacijo, tudi Slovenija ne bi stremela k temu, da bi oblikovala projekt celostne skrbi za pripadnika. Ta pomeni odskočno desko k realizaciji dejanskega zmanjšanja obremenitve predvsem pripadnika in v drugi vrsti njegove družine. Prav zaradi tega družinska podpora vpliva na poklicne oborožene sile in širše seveda na vojaško organizacijo, da razmišlja in deluje v smeri, da so njeni pripadniki delovno čim bolj uspešni in čim manj obremenjeni z zunanjimi skrbmi, kadar so na delovnem mestu.

Za vzpostavljanje dobrega odnosa je potrebna komunikacija. Tako tudi družina lažje prenaša odsotnost, če ima podatke o tem, da je s članom družine vse v redu. Velikokrat se zgodi, da je komunikacija omejena zaradi slabih linij na misijah, še posebej če je to daleč od doma. Tako družina težje prenaša odsotnost. Tako se je v okviru družinske podpore oblikovala mreža za pomoč pri vzpostavljanju komunikacije, ki informira družine pripadnikov, kako komunicirati ob odsotnosti in kaj je pomembno, da življenje družine teče naprej nemoteno, dokler se ne vzpostavi prejšnje stanje. Takšni nasveti so zelo dobrodošli, se saj lahko na zelo eleganten način izognemo nepotrebni frustracijam in stresu, ter sebe in druge še dodatno razbremenimo. Sistem pomaga

pridobivati informacije iz okolja ter neposredno preko vojaške hierarhije in tako povezuje civilno sfero in poklicni del posameznikovega življenja.

Celostna skrb je vključena v projekt PROVOJ, kot podprojekt je v tem sklopu zajeta tudi družinska podpora, ki pa je samo en majhen del v mozaiku skrbi za blaginjo pripadnika. Ker je projekt še v fazi vzpostavitve, še vedno ni razvidno, ali bo lahko zadovoljil vse potrebe, ki se bodo postavile pred moderno oboroženega in usposobljenega pripadnika vojaške organizacije. Vse je odvisno od tega, kako močni bosta volja in zagnanost, da bi se družine povezale z vojaško organizacijo na vseh ravneh komuniciranja in sodelovanja, ter od tega, kakšno mesto bo celostna skrb kot krovni projekt dobila v novem zakonu o obrambi.

Vsaka država se je s področjem, opisanim v diplomski nalogi, spopadla na sebi specifičen način. Ker je Slovenija posebnost v veliko primerih, bi bilo lepo, če bi pokazala tudi določeno odstopanje glede na organizacijo družinske podpore znotraj vojaške organizacije. Velikega pomena je tudi zgodovina, ki jo ima država ter njena vojaška organizacija za sabo, in seveda kakšne so glavne značajske lastnosti naroda v določeni državi. V 21. stoletju je vse manj časa za družino in pristočasne aktivnosti, zato je prav, da se dela na projektih, ki bi čimbolj olajšali hiter življenjski ritem, ki je narekovan posamezniku. Potrebno je poskrbeti za prihodnost vojaškega poklica tudi čez 50 let in k temu lahko pripomore tako dobra reklama kot še boljše načrtovanje projektov, ki bodo motivirali posameznika, da se bo skupaj z družino dobro počutil v vojaški družini in da ga ne bo strah, da vojaška organizacija ne bi poskrbela za blagor slehernega svojega člana in posredno za vsakega člana posameznikove družine.

8. Literatura

Knjige:

1. Asen, Eia (1998): *Družine*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
2. Caforio, Giuseppe (2003): *Handbook of the sociology of the military*. New York [etc.]: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
3. Cott, Nancy F., Elizabeth H. Pleck (1979): *A heritage of Her Own: toward a new social history of American women*. New York: Simon and Schuster.
4. Čaćinovič Vogrinčič, Gabi (1998): *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
5. Čelesnik, Primož (2001): *Izobraževanje vojaških profesionalcev za postmoderno vojaško organizacijo*. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede.
6. Department of the army (1993): *Family support handbook*. Kentucky: USA Army
7. Dupuy, Trevor N. (1993): *International Military and Defense Encyclopedia, 2*. Washington, New York: Macmillan Library Reference.
8. Gažević, Nikola (1985): *Vojna enciklopedija*. Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije.
9. Haralambos, Michael in Martin Holborn (2001): *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
10. Harold, C. (1983): *Military family child care. Military Family Studies*. Industrial College of Armed Forces.
11. Hosek, James R., National Defense Research Institute (2002): *Married to the military: the employment and earnings of military wives compared with those of civilian wives*. Santa Monica, CA: Rand.
12. Kay, Ellie (2002): *Heroes at home: help & hope for America's military families*. Bloomington, Minn: Bethany House.
13. Kaslow, W. Florence (1993): *The military family in peace and war*. Springer publishing company: New York.
14. Keel, A. Marilyn (1983): *Military family support programs: a compatibility study*. The office of the adjunction General Solider and Family assistance program.
15. Kotnik-Dvojmoč, Igor (2002): *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

16. Kremenšek, Marija in Tatjana Bradeško, Prvenka Turk, Ignacij Voje, Peter Svetik (1990): *Zgodovina 1*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
17. Luthar, Breda in Samo Kropivnik, Blanka Tivadar, Mirjana Ule (2002): *Življenjski stili v medijski družbi: aplikativni raziskovalni projekt (1999-2002)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Manos, Angela M. (1994): *America's army family yesterday, today, and Tomorrow*. United states Army: Annapolis.
19. Mc Clure, ur. (1999): *Pathways to the future: A review of Military Family Reasearch*. Military Family Institute Marywood University, Scanton.
20. McCubbin, I.Hamilton, Marta Marsden, Kathleen P.Durning, Edna J.Hunter (1985): *Military Family and social policy*. New York.
21. Military Family demographics, June 1995: *Employment profile of military spouse*. Department of Defense. Arlington.
22. Musek, Janek (1999): *Uvod v psihologijo*. Ljubljana. Filozofska fakulteta.
23. Puhar, Alenka (1982): *Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju*. Zagreb: Globus.
24. Plut, Jože(2003): *Gospod je moja moč: katoliški molitvenik slovenskega vojaka in policista*. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.
25. Rener, Tanja (ur.), Vika Potočnik, Vera Kozmik (1995): *Družine različne-enakopravne*. Ljubljana: Virtum.
26. Ramovš, Jože (1995): *Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25. in 26. oktober 1994*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
27. Sarkesian, Sam in Charles Robert E.Connor (1999): *The U.S. military profession into the twenty-first century: war, peace and politics*. London, Portland (OR): Frank Cass.
28. *Slovar slovenskega knjižnega jezika 2002*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
29. Slovenska vojska v mirovnih operacijah (2004): *Revija Slovenska vojaka 5*. Ljubljana.
30. Švab, Alenka (2001): *Družina - od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

31. Vladimirov, Petra(2003): *Usklajevanje plačanega dela in družinskega življenja: stališča o spolni vlogah in delitev dela v družini*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
32. Vojnović, Miljenko (1996): *Sodobna organizacijska zgradba podjetja (Magistrsko delo)* Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
33. Zellman, Gail L.(2002): *Examining the cost of military child care*. Santa Monica, CA: RAND.
34. Kozmik, Nataša (2006): *Materinstvo v poklicnih oboroženih silah članic Nata*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Članki:

1. Bourg, Chris in Mady Wechsler Segal (1999): The Impact of Family Supportive Policies and Practices on Organizational Commitment to the Army. *Armed Forces and Society* IV.
2. Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1996): Socialno delo z družino: prispevek k doktrini. *Socialno delo* 35(5), 395–401.
3. Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1995): Družina - pravica do resničnosti. V Jože Ramovš (ur.): *Družina*, 123–128. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
4. Garb, Maja (2004): Ko se izteče pogodba o zaposlitvi v vojski. *Revija Slovenska vojska* 8, 21–25. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
5. Jelušič, Ljubica (2003): Mirovne operacije (1.del). *Revija slovenska vojska* 14, 20–23. Ljubljana. Ministrstvo za obrambo.
6. Lokar, Sonja (1995): Poklic in družina kako ju uskladiti. *Skladnost družinskega in poklicnega življenja*, 6–9. Vlada republike Slovenija urad za žensko politiko.
7. Luštrek, Tomaž (2004): Družinski program za pripadnike nacionalne garde. *Revija Slovenska vojska* 12. Ljubljana. Ministrstvo za obrambo.
8. Moelker, Renne in Kloet Irene (2003): Military Families and Armed forces – a two side affair? *Handbook od the sociology of the military*, 201–223. New York.
9. Muncie, John; Wetherell, Margaret; Langan, Mary; Dallos, Rudi; Cochrane, Allan (1999): *Understanding the family: Family life and public policy*. Open University

10. Pišlar, Marko (2003): Pri slovenskih vojaki v Doboju. Mirovne operacije (14. del). *Revija Slovenska vojska* 18, 20–23.
11. Pišlar, Marko (2003): Slovenski vojski v Bosni imajo velik ugled. Mirovne operacije (15. del). *Revija Slovenska vojska* 19, 19–22.
12. Pišlar, Marko (2004): Vojaški opazovalci potrebujejo vojaško in diplomatko znanje. Mirovne operacije (18. del). *Revija Slovenska vojska* 1, 20–21.
13. Prezelj Iztok (1997): Komunikacija med oboroženimi silami in javnostjo. *Teorija in praksa* 34(6). 1020–1034.
14. Ramovš, Jože(2000): Medgeneracijska povezanost, samopomoč inkakovostna starost. *Socialno delo* 39(4/5), 315–329.
15. Režek, Igor (2005): Družinsko srečanje pripadnikov 14. inženirskega bataljona. *Prava smer – glasilo 72. brigade* (marec), 29.
16. Schwartz, J. Brad; Wood, L. Lisa; Griffith, D. Janet (1991): The Impact of Military Life on Spouse Labor Force Outcomes. *Armed Forces and Society* III/1991, 385–407.
17. Segal, Mady Wechsler (1986): The Military And the Family As Greedy Institutions. *Armed Forces and Society* I, 9–39.
18. Slokan, Alenka; Barle, Andreja (1999): Družina. *Sociologija gradivo za srednje šole*, 193– 208. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
19. Soeters J.L., Winslow, D.J., Weibull, A. (2003): Military Culture. *Handbook of the Sociology of the military*, 237–255. New York.
20. Šorc, Miloš (2000): Za kakovost življenja v vojski. *Revija slovenska vojska* 8, 14–19.
21. Vešnar, Marjan (2003): Celostna skrb za pripadnike Slovenske vojske. *Revija Slovenska vojska* 13, 22–24.
22. Švab, Alenka (2003): Skrb med delom in družino : koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki. *Teorija in praksa* 40(6), 1112–1126.
23. Trifunović, Jelena in Pišar Marko (2003): Mirovne operacije (10. del). *Revija Slovenska vojska* 14, 20–23.
24. Vadnjal, Mateja (2005): CSP. *Prvi (oktober)*, 17–18. Ljubljana: Prva brigada Slovenjske vojske.

25. Vešnar, Marjan (2003): Sistem celostne skrbi za pripadnike vojske. *Bilten Slovenske vojske* 5(2), 81—97.
26. Zellman, L. Gail in Johansen, S. Anne (1995): Military Child Care: Towards an Integrated Delivery System. *Armed Forces and Society* IV, 639—659.

Internetni viri:

1. Informacije o podpori družinam z naslovom *Military family support information*. Dostopno na http://deploymentlink.osd.mil/deploy/family/print_friendly/family_support.htm (25. maj 2005).
2. Weinstein, Louren; White, Christie (1997): *Wives and warriors: Women and the Military in the United States and Canada*. Greenwood. Dostopno na www.questia.com/PM.qst?a=o&d=26288095 (27. oktober 2006).
3. Martin A. James, Rosen N. Loren, Sparacino R. Linette (2000): *The Military Family: A Practice guide for Human Service Providers*. Greenwood. Dostopno na http://books.google.com/books?vid=ISBN0275965406&id=S7E4fqYEgMwC&pg=PR5&lpg=PR5&dq=The+Military+Family&sig=3U_5lSrKGel5qsCF3Oouu7COBjs (29. junij 2005).
4. Caforio, Giuseppe (2002): *Handbook of the Sociology of the Military*. Springer. Dostopno na <http://books.google.com/books?vid=ISBN0306472953&id=QEPT9xiCtcYC&pg=P8&lpg=PP8&dq=Handbook+of+the+Sociology+of+the+Military&sig=0bdn6VUBUqIRwZ4RxgnvM21SloY>. (2. marec 2006)
5. Razlaga pojmov v knjigi: Mary Edwards Wertsch, *Military Brats - Legacies of Childhood Inside the Fortress*; New York, Harmony Books, 1991. Dostopno na: <http://home.earthlink.net/%7Elahsitaly/wertsch.html> (5. oktober 2006).
6. Samuel L. Britten (1999): *An Interview with Mary Edwards Wertsch*. Dostopno na <http://www.tckworld.com/mwertsch.html> (15. avgust 2006).
7. Campbell et al. (2000): *Child Care for U.S. Military Families*. Dostopno na <http://www4.nas.edu/onpi/webextra.nsf/web/Military?opendocument> (23. maj 2006).

8. Pinkerton, John (EDT); Canavan, John; Dolan, Pat (2000): *Family Support: Direction from Diversity*. Jessica Kingsley Publishers. Dostopno na <http://books.google.com/books?id=vH59Vyjpgv4C&dq=family+support&prev=http://print.google.com/print%3Fq%3Dfamily%2Bsupport&pg=PP1&printsec=0&lpg=PP1&sig=T24snlXovv2t9eqA9FfhirEDYj8&hl=en> (30. oktober 2006).
9. Gross, Michael Joseph (2003): Family life during wartime; "don't ask, don't tell" is keeping America's gay soldiers in the closet as they fight overseas—but what is it doing to the loved ones they've left behind? - Cover Story. *The Advocate*, 22.4. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1589/is_2003_April_29/ai_102453290/pg_1 (15.november 2006).
10. Gold, Taro (2004): A Republican family's values. *The Advocate* (14.Spetember 2004). Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1589/is_2004_Sept_14/ai_n6355127 (16.maj 2005).
11. Ressel, Genevieve(2004): Veterans returning from combat zones rely on family physicians for mental health screening. *American Family Physician* (15. avgust 2004) Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m3225/is_4_70/ai_n6171336. (17.maj 2006).
12. Bray, Robert M. in John A Fairbank, Mary Ellen Marsden (1999): Stress and Substance Use Among Military Women and Men. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 5. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0978/is_2_25/ai_54724680 (24.oktober 2006).
13. Članek o pomoči vojaškim družinam (2002): Military helping spouses find work - Spousal Assistance - Brief Article. *Work & Family Newsbrief* 5. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IJN/is_2002_March/ai_103088355 (15.junij 2006).
14. Članek o skrbi za otroke (2003): Military childcare centers are studied - Childcare ... - Brief Article. *Work & Family Newsbrief* 9. Dostopno na

- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IJN/is_2003_Sept/ai_108277167 (15. junij 2006)
15. Študija o učinkih odstonosti mame (2003): Study urged of military mothers' absence; Family-advocacy groups want panel on effects of deployment on children. *The Washington Times* 4. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_go1637/is_200304/ai_n7609882 (24. julij 2006).
16. Reed, Walter: *Health Care System*. Dostopno na <http://www.wramc.amedd.army.mil/welcome/> (25. julij 2006).
17. Članek o podori enotam (2003): Supporting the troops - Now hear this: brief news items of interest to veterans and their families - programs to support military families - Brief Article. *VFW Magazine* 10. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0LIY/is_2_91/ai_108912855 (5. november 2006).
18. McKinnon, Margaret (1994): How many branches on your family tree: take up genealogy. *Sunset* 3. Dostopno na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1216/is_n3_v192/ai_15203362 (25. junij 2006).
19. Siegel, Adam B. (2002): Civil-military marriage counseling: can this union be saved? *Special Warfare* 12. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0HZY/is_4_15/ai_100230654 (24. junij 2006).
20. Članek o komuniciranju v času odsotnosti (2003): Staying in touch - Family - Brief Article. *Soldiers Magazine* 6. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0OXU/is_6_58/ai_105711015 (23. marec 2005).
21. Reece, Beth (2004): Getting married military style – Family. *Soldiers Magazine*. *Soldiers Magazine* 2. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0OXU/is_2_59/ai_114238834 (23. junij 2006).
22. Munns, David W (2004): Voices from the front: Letters Home from America's Military Family. *Sea Power* 10 Dostopno na

- http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3738/is_200411/ai_n9462537 (11.november 2006).
23. Aguirre, David (2002): Program bridges housing gap for G.I. families: military promotes rental partnership with community. (Special Report: Defence). *San Diego Business Journal* 10. Dostopno na
24. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_go1585/is_200209/ai_n7087015 (25.junij 2006).
25. Long, Patricia (1986): Growing up military; separations, moves, new beginnings - that's the norm for military brats - includes related article on help for military families. *Psychology Today* 12. Dostopno na
- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1175/is_v20/ai_4538863 (25.junij 2006).
26. Članek o pogostop zastavljenih vprašanjih glede skrbi za otroke: *Frequently Asked Questions About Military Child Care*. Dostopno na
- http://www.mfrc-dodqol.org/MCY/mm_faq.htm (13. unij 2006).
27. Williams, Lorna (1989): Targeting the military target - Military Lifestyle magazine. *Nation's Business* 5. Dostopno na
- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1154/is_n5_v77/ai_7558355 (24. avgust 2006).
28. Thompson, Roger (1991): Reservists regain jobs and benefits - military reservists returning from active duty. *Nation's Business* 5. Dostopno na
- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1154/is_n5_v79/ai_10658282 (23.maj 2006).
29. Donnelly, Elaine (1991): What did you do in the Gulf, Mommy? - Failure of a unisex military. *National Review* 11. Dostopno na
- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1282/is_n21_v43/ai_11597167 (15.november 2006).
30. Head quarters Department of the Army (1993): *A Guide to Establishing Family Support Groups*. Washington. Dostopno na
- http://www.wingfam.org/download/Regulations/DA%20PAM%20608_47.pdf (14. november 2006).

31. Različni avtorji: National Council on Family relations (2002): *Family Focus On...Military Families*. Minneapolis. Dostopno na http://ncfr.org/pdf/March_2002_Focus.pdf; http://www.ncfr.org/pdf/NCFR_New_PMS2.pdf (13. november 2006).
32. Wikipedia: *Mi smo prvi – Moto prve brigade Slovenske vojske*. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/1._brigada_Slovenske_vojske (14. december 2006).
33. Primorske novice: *Rubika za starše na portalu Primorskih novic*. Dostopno na <http://www.prim-nov.si/starsi.html#1> (15. november 2006).
34. *Zakon o obrambi z vsemi pripadajoči podzakonskimi popravki*. Dostopno na http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO532.html (14. november 2006).
35. *Reklamni spot Slovenske vojske z naslovom v Službi domovine*. Dostopno na http://www.youtube.com/watch?v=UFqG4D1KO_o (14. november 2006).
36. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* (2004). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zzz_dr_upb.pdf (14. november 2006).
37. Laliberte, Rich (2002): *Daddy bind*. Dostopno na <http://www.parents.com/parents/story.jhtml?storyid=/templatedata/parents/story/data/4280.xml&catref=prt39> (25. junij 2006).
38. Greeley, Jim (2001) *The Family Business - children of military personnel*. Airman (4). Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0IBP/is_4_45/ai_75332528 (25. junij 2006).
39. Keeton, Pamela (2002): A helping “hand”: making transition for the military child less difficult- Military Child Educational Coalition. *Army Reserve Magazine* 1. Dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0KAB/is_1_48/ai_89233086 (14. avgust 2006).
40. Department of defence (2002): *Supporting the military youth*. Dostopno na <http://www.defenselink.mil/pubs/1stseforum/childcare.pdf> (14. avgust 2006).
41. Uradna stran Nemških oboroženih sili: *Prikaz mreže družinske podpore*. Dostopno na

- <http://www.einsatz.bundeswehr.de/C1256F1D0022A5C2/CurrentBaseLink/W26AXFAU986INFODE> (14. november 2006).
42. *Family Handbook* (2004). Dostopno na http://www.cfpsa.com/en/psp/dmfs/pdfs/MFSPFamilyHandbook_e.pdf (25. maj 2006).
43. Slovenska vojska v mirovnih operacijah, cilji in rezultati prve faze empiričnega raziskovanja (2004): *Priloga revije Slovenska vojska* 12. 3. Dostopno na http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2004/sv04_05_prilogaps.pdf (24. maj 2006)
44. Trifunović Jelena, Marko Pišlar (2003): Mirovne operacije 10. del. *Revija slovenska vojska*. Dostopno na http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2003/sv03_14.pdf (11. november 2006).
45. Sizer Shelly (2005): *Family Readiness*. Dostopno na [http://www.guard.bismarck.nd.us/uploads%5Cresources%5C246%5Cfamily-readiness-\(shelly\).ppt](http://www.guard.bismarck.nd.us/uploads%5Cresources%5C246%5Cfamily-readiness-(shelly).ppt). (12. november 2006).